

Profesionální lháři (Aktivní opatření čs. rozvědky do srpna 1968)

Petr Cajthaml

Informace bývají pro zpravodajské služby cílem i nástrojem. Jejich oficiálním a veřejně deklarovaným posláním bývá opatrování a analýza různých, zejména neveřejných a tajných, informací pro potřeby své vlády. Vedle toho však používají informace aktivně jako jednoho ze svých prostředků. Cílem operací zpravodajských služeb totiž nebývá jen správně informovat svoji vládu, ale i prosadit její vliv.

Dezinformace, ovlivňování veřejného mínění a prosazování vlastního vlivu patřily k často používaným metodám práce Státní bezpečnosti. Nejvíce tuto metodu uplatňovala její rozvědná část – I. správa Ministerstva vnitra. V následující studii se pokusím přiblížit praktiky čs. rozvědky v tomto specifickém oboru zpravodajské činnosti v 50. a 60. letech. Práce vznikla jako výsledek dlouhodobého dokumentačního záměru Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinu komunismu, který mapuje využívání sdělovacích prostředků a ovlivňování veřejného mínění Státní bezpečností.

Téma dezinformačních a vlivových akcí čs. rozvědky (dobovým žargonem „*aktivních opatření*“) není veřejnosti neznámé. O popularitu těchto akcí se zasloužily zejména knihy někdejšího zástupce náčelníka 8. odboru I. správy MV Ladislava Bittmana,¹ který se po své emigraci v roce 1968 na amerických univerzitách vyprofiloval jako odborník na problematiku dezinformací a propagandy. Pasáže o aktivních opatřeních se objevují i v rozporuplném pokusu Karla Pacnera o zpracování historie československých špionážních služeb.²

Základem této studie jsou především archivní materiály samotné čs. rozvědky. Pramenný výzkum komplikoval fakt, že většina operativních svazků a další dokumentace vztahující se přímo k jednotlivým dezinformačním akcím čs. rozvědky byla v roce 1989 patrně skartována. Klíčovým zdrojem informací tak byly především prameny spíše sekundární povahy – torzovitě zachovaná vyhodnocení činnosti odboru aktivních opatření, tzv. svazky operativní korespondence³ vedené odborem aktivních opa-

1 BITTMAN, Ladislav: *The Deception Game*, Syracuse, New York 1972; TÝŽ: *Špionážní oprátky. Pohledy do zákulisí československé tajné služby*, Praha 1992; TÝŽ: *Mezinárodní dezinformace, černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*, Praha 2000.

2 PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989*. Themis, Praha 2002.

3 Tzv. svazky operativní korespondence byly specifickými operativními svazky I. správy MV, byla do nich ukládána zejména korespondence mezi jednotlivými součástmi rozvědky a písemností vztahující se k vnitřním problematikám jejích jednotlivých součástí.

tření čs. rozvědky, personální spisy vybraných příslušníků Státní bezpečnosti. Důležitým pramenem byly zachované administrativní pomůcky (knihy jednacích protokolů) odboru aktivních opatření čs. rozvědky. Základem analýzy byly často jen několika-slovné charakteristiky nedochovaných písemností. Výsledná práce je tak v řadě pasáží nutně spíše rekonstrukcí. Časový rozsah studie je omezen k srpnu 1968. Autor v současné době připravuje rozsáhlejší práci k problematice využívání sdělovacích prostředků Státní bezpečnosti, ve které se věnuje i problematice aktivních opatření v posrpnovém a normalizačním období.

Aktivní opatření, jako jedna z forem práce komunistických zpravodajských služeb, se objevila v praxi I. správy MV v 2. polovině 50. let. Podle definice ze *Směrnice pro agenturně operativní práci v zahraničí* z r. 1964 byla aktivní opatření „přísně tajná opatření rozvědky, která směřují ve svém konečném účinku k podpoře zahraniční politiky a bezpečnosti světové socialistické soustavy nebo ke splnění určitého operativního záměru.“⁴ Provádění aktivních opatření bylo jednou z nejpoličtějších složek její činnosti a bylo chápáno jako součást politického působení celého státního aparátu. „Činnost rozvědky na tomto úseku [aktivních opatření] je vyjádřením aktivní politické funkce rozvědky v rámci zpravodajského systému ČSSR a musí časově i věcně zapadat do celkového rámce vlivové politiky v dotyčné zemi nebo oblasti. Za tím účelem rozvědky úzce spolupracuje a koordinuje své úsilí s jinými součástmi státního aparátu provádějícími vlivovou politiku legálními otevřenými formami.“⁵

Formálně byly jako prvořadé cíle provádění aktivních opatření stanoveny „především účinná podpora boje o udržení míru na celém světě a další upevňování a rozšiřování vlivu světové socialistické soustavy ve všech oblastech mezinárodní politiky.“⁶ V konkrétním vysvětlení těchto obecných cílů pak byly směry provádění aktivních opatření konkretizovány jako součást stálého zpravodajského boje se západním mocenským blokem. Aktivní opatření měla: „odhalovat agresivní a dobrodružnou politiku imperialismu a podporovat politiku odzbrojení, mírové koexistence a hospodářského soutěžení různých společenských soustav; rozkládat a zpomalovat činnost existujících nebo vznikajících vojenskopolitických a ekonomických imperialistických seskupení; vyvolávat nedůvěru neutrální a závislých zemí k hlavním imperialistickým mocnostem a naopak; vyvolávat nedůvěru mezi imperialistickými mocnostmi, jejich vládami, představiteli nebo institucemi navzájem; vytvářet situace, vedoucí v kapitalistickém táboře k politickým, hospodářským, vojenským nebo jiným rozporům a krizím; podporovat a pomáhat národně-osvobozeneckému hnutí; podporovat a pomáhat jiným

4 *Směrnice o agenturně operativní práci v zahraničí*, č. j. A/1-00211/010-64, zveřejněná na internetové adrese <http://www.odboj.jicinsko.cz/zdroje/smernice/a1-211.htm>, článek 77.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž, článek 78.

*protiimperialistickým hnutím; podporovat a pomáhat národům, které se vymanily z kapitalistického područí.*⁷

Ve své konkrétní podobě aktivní opatření zahrnovala celou řadu typů forem akcí, z nichž jen část (byť podstatná) využívala sdělovací prostředky. Část aktivních opatření byla realizována formou rozesílání fals dopisů, šířením pomluv, prováděním různých provokací.

Již v 2. polovině 50. let používaly metodu aktivních opatření jednotlivé operativní odbory I. správy MV, za úzké součinnosti se skupinou pracovníků tehdejšího 8. (studijního) odboru. Jako příklad práce čs. rozvědky na tomto úseku v 2. polovině 50. a počátkem 60. let může sloužit výběr z velké skupiny aktivních opatření namířených proti československému oddělení rozhlasové stanice Svobodná Evropa (SE). V druhé polovině 50. let bylo navrženo několik desítek nejrůznějších „aktivních opatření“ proti této rozhlasové stanici, která ovlivňovala veřejné mínění v Československu. Akce měly celou řadu podob, od šíření ústních pomluv, přes rozesílání pomlouvacích dopisů, otiskování kompromitujících informací ve sdělovacích prostředcích až k akcím diverzního rázu. Cílem akcí bylo rozeštvávat zaměstnance československého oddělení SE, vyvolávat v nich pocit nejistoty a ohrožení, československému publiku byly určeny především akce, které měly snížit vliv vysílání SE na jeho posluchače.

Do kategorie pomluv spadalo například aktivní opatření RODINA, provedené koncem roku 1958. Jistému zaměstnanci Svobodné Evropy byl zaslán anonymní dopis, který obsahoval informace o údajném milostném poměru jeho manželky s jiným pracovníkem SE. Cílem akce mělo být „prohloubení rozporů mezi zaměstnanci SE“.⁸ Pozici Svobodné Evropy mezi německým obyvatelstvem mělo ztížit provedení aktivního opatření PLES. Koncem roku 1958 byly na adresy 200 mnichovských policistů rozeslány pozvánky na údajný ples Svobodné Evropy. Podle plánu měla být po shromáždění pozvaných před budovou SE odpálena „neškodná“ nálož. K samotnému „výbušnému“ završení akce však nakonec nedošlo, neboť akce byla údajně odhalena mnichovskou kriminální policií jako provokace československých agentů. Akce byla také zveřejněna v exilovém časopise *Čechoslovák*. Podobný cíl, diskreditaci Svobodné Evropy v německém prostředí a otravování vedení SE, sledovalo aktivní opatření KALEIDOSKOP. Zásilkové firmě Neckerman byla jménem evropského ředitele SE Erika Hazelhoffa zaslána objednávka hudební skříně k dodání do jeho bytu, výsledek akce se však nepodařilo rozvědce zjistit.

Československých sdělovacích prostředků využívalo aktivní opatření TISK, v jehož rámci byly v čs. denících *Práce* a *Obrana lidu* otištěny články o úsilí slovenských

7 Tamtéž.

8 Archiv bývalé I. správy SNB (dále A I. S SNB), sv. 10081/012, č. 1. 395–410. I. správa MV, Svobodná Evropa v Mnichově (souhrnná zpráva), Praha, listopad 1958. Vypracovali kpt. Josef Matějka (MALÍNSKÝ), npor. Jiřina Dupalová (BĚLSKÁ). Pokud není uvedeno dále jinak, je tato zpráva pramenem i pro další zmínky o AO proti RSE v 50. letech. TOMEK, Prokop: *Aktivita čs. bezpečnostních složek proti Rádiu Svobodná Evropa v letech 1951–1990*, ÚDV, Praha 2006 (v tisku).

separatistů o zřízení samostatného slovenského oddělení v SE a o plánovaném příchodu nových amerických cenzorů do SE. Cílem bylo opět vyvolání rozporů mezi zaměstnanci čs. oddělení Svobodné Evropy. Jen částečně bylo realizováno aktivní opatření DIKOBRAZ. Podle návrhu I. správy MV měla být v satirickém časopise *Dikobraz* otištěna karikatura, která měla zesměšňovat úsilí zaměstnanců SE o dosažení kolektivní smlouvy a zabezpečení proti propuštění. 12. června 1958 byl však v *Dikobrazu* otištěn jen nicneřkající podtitulek k připravené karikatuře, takže cíle „kompromitace amerického vedení SE“ nakonec nebylo dosaženo.

Nebezpečnější byla aktivní opatření, jež se pohybovala na, či za hranicích terorismu prováděného komunistickou tajnou službou. Ještě poměrně nevinné bylo opatření ZÁMEK-SIRKA, v jehož rámci spolupracovník I. správy MV CÉSAR v březnu 1958 vložil zápalky do zámků domů, v nichž bydleli zaměstnanci SE. O „úrovni“ akce svědčí fakt, že samotné „oběti“ operace komunistické rozvědky připsaly její přípravu dětem. Dále již šla akce ZÁPACH realizovaná 10. května 1958 spolupracovníkem I. správy MV JÁCHYMEM,⁹ který ve studiích SE umístil ampuli s prudce zapáchající tekutinou. Na hranici mezi provokací a terorismem se pohybovalo realizované aktivní opatření JEŽEK. Před ukončením oslavy výročí narození TGM 7. března 1958 rozházel agent CÉSAR před budovami SE kovové ježky, díky čemuž byly při odjezdu poškozeny pneumatiky jedenácti automobilů zaměstnanců SE.

Nejnámějším z plánovaných „ostrých“ aktivních opatření bylo nakonec prozrazené aktivní opatření PANENKA. Spolupracovník I. S MV ALEX (pravým jménem Ivan Havlík) byl záukolován, aby v jídelně Svobodné Evropy umístil dvě slánky s jedovatou atropinovou solí. Pověřený pachatel – spolupracovník čs. rozvědky Havlík – se přiznal německé policii a udal jí i jednoho z organizátorů akce, čs. rozvědky Jaroslava Němce (NEKOLU), který byl legalizován jako úředník čs. generálního konzulátu v Salcburku. Poté, co byla akce čs. rozvědky prozrazena, musel Němec (NEKOLA) své působiště v Salcburku opustit. Reakcí čs. strany byla propagandistická protikampaň, ve které se čs. diplomacie (kryjící pracovníky rozvědky) stavěla do pozice oběti hrubé provokace. Oficiální Československá tisková kancelář vydala prohlášení, ve kterém popřela jakýkoliv reálný základ celé kauzy pokusu o otravu pracovníků svobodné Evropy a vyložila ji jako snahu USA a SRN vyostřit napětí ve vztahu k ČSR.¹⁰ Vedení I. správy MV prosadilo články i do dalších čs. sdělovacích

9 Lauřím Oldřich (*1920), čs. rozvědky jej vedla jako svého agenta v letech 1954–76 pod krycími jmény RŮŽIČKA a JÁCHYM, č. sv. 40251. Viz *Zveřejnění evidenčních podkladů a seznamu personálních spisů § 7, odst. 1 zákona č. 107/2002 Sb.*, Praha 2003, díl 12, s. 5555.

10 A I. S SNB, sv. 10646, č. l. 59–71. Materiály ke kampani proti pracovníkovi čs. generálního konzulátu v Salcburku Jaroslavu Němcovi. TOMEK, Prokop: c. d.

prostředků, *Večerní Praha*,¹¹ *Rudého Práva*¹² a *Práce*,¹³ komentář odvysílal i Čs. rozhlas.

Akce proti Svobodné Evropě pochopitelně nebyly jedinými aktivními opatřeními čs. rozvědky v 2. polovině 50. let a na začátku let šedesátých. Nejaktivněji si v jejich realizaci počínaly její odbory a rezidentury pracující po linii Latinské Ameriky a afrických zemí. Vysoká úspěšnost zmíněných úseků čs. rozvědky v této oblasti pramenila především z relativně jasného zadání práce v těchto teritoriích (čs. rozvědka se v této době stávala prodlouženou rukou sovětské imperiální politiky, která se snažila prosadit v zemích, které se otevíraly postupující dekolonizací) a příznivými operativními možnostmi v těchto zemích (neprofesionalita tamních bezpečnostních služeb, ochota novinářů přetiskovat podstrčené informace). Aktivní opatření v rozvojových zemích byla vedena dvěma hlavními směry: nejvíce jich směřovalo k poškozování zájmů tzv. hlavního protivníka (USA) a jeho spojenců v zemích třetího světa, doplňujícím směrem bylo prosazování zájmů vlastního mocenského bloku v těchto zemích. Forma aktivních opatření byla přizpůsobována místním operativním, ale i kulturním podmínkám. Zatímco v rozvinutějších zemích Latinské Ameriky s tradicí tisku byla častěji využívána forma tiskových aktivních opatření, v zemích Afriky s vysokou negramotností byla preferována spíše forma konkrétně cílených dopisových akcí.

Na přelomu 50. a 60. let spočívalo provádění aktivních opatření na jednotlivých liniích odborech čs. rozvědky. Servis při přípravě aktivních opatření a jistou koordinující roli sehrávala několikačlenná skupina zařazená na informačním (studijním) odboru čs. rozvědky pod vedením npor. Ladislava Oseckého (MUSIL), mezi jejíž členy dále patřili Olga Berounská (PEŘINOVÁ) a po jistou dobu i pozdější nejznámější dezinformátor čs. rozvědky Ladislav Bitmann (BRYCHTA).¹⁴ V pozdějších hodnoceních byl však tento stav, kdy neexistoval přehled o prováděných aktivních opatřeních a dezinformacích a konkrétní odpovědné pracoviště, považován za nespokojivý. V čs. rozvědce se úvahy o vytvoření samostatného útvaru pověřeného prováděním vlivových akcí a šířením dezinformací objevovaly již od 1. poloviny 50. let.¹⁵ Konečným podnětem (a inspirací) však byl sovětský příklad (a příkaz). V rámci I. hlavní správy KGB (sovětské civilní rozvědky) fungoval od roku 1959 samostatný odbor „D“, jehož úkolem bylo provádět aktivní opatření a dezinformace. V jeho čele stál generál arménského původu Ivan Ivanovič Agajanc.¹⁶ Během něko-

11 *Večerní Praha* 23. 12. 1959, s. 1, *Otrávení lháři*.

12 *Rudé právo* 22. 12. 1959, s. 1, *Drzá provokace Svobodné Evropy, prohlášení ČTK*.

13 *Práce* 22. 12. 1959, s. 1 a 4, *Neslýchaná provokace Svobodné Evropy. Prohlášení ČTK k výmyslu zločinecké kliky*.

14 BITTMAN, Ladislav: *Špionážní oprátky*, Praha 1992, s. 16–22.

15 Např. Archiv Ministerstva vnitra (dále AMV), f. 310 (Velitelství StB 1945–1953), inv. j. 34-27, Návrh na organizování dezinformace nepřítele zasláný náčelníkem HS StB dne 29. 8. 1952 náměstkovi ministra národní bezpečnosti plk. A. Prchalovi. Materiál obsahuje návrh na zřízení samostatného oddělení pro dezinformace v rámci HS StB.

16 ANDREW, Christopher, MITROCHIN, Vasilij: *Neznámé špionážní operace KGB, Mitrochinův archiv*, Praha 2001, s. 463.

lika let ze svého útvaru vytvořil pracoviště, jež se stalo vzorem pro nově zřizované úseky rozvědných služeb satelitních států sovětského bloku. Odbor byl přímo podřízen náčelníkovi sovětské rozvědky, oproti linijským odborům neměl právo budovat si vlastní agenturu, ani nebyl s agenturou přímo seznamován, měl však právo koordinovat úkolování potřebných agentů linijských odborů. Odbor byl přímo zapojen do sovětského propagandistického a ideologického aparátu. Měl dobré styky s komisí pro ideologické otázky, s vydavatelskými orgány, různými zájmovými organizacemi. Všechna význačnější aktivní opatření konzultoval s ústředním výborem KSSS a Ministerstvem zahraničních věcí. Naopak všechny součásti MV byly povinny konzultovat s odborem „D“ svá aktivní opatření.¹⁷

Prvým krokem k řešení organizace práce na poli vlivového působení a dezinformací v československé zpravodajské službě bylo zřízení oddělení dezinformací a aktivních opatření v I. správě MV.¹⁸ Počátkem roku 1963 byly v rámci informačního odboru „na zkoušku“ zřízeny jako přechodné útvary oddělení aktivních opatření a dezinformací.¹⁹ Náčelníkem pro další vývoj klíčového oddělení aktivních opatření se stal Jaromír Nývlt (KOLOUCH).²⁰ Při svém zřízení mělo oddělení jen dva pracovníky, do konce roku 1963 byl jejich počet zvýšen na pět. Pracovníci oddělení začali se systematictější přípravou aktivních opatření a prosazovali je jako jednu z klíčových metod práce čs. rozvědky.

Směr činnosti nových oddělení udalo jednání s vedením sovětské rozvědky v únoru 1963. Za československou stranu se jej zúčastnili náčelník 18. (informačního) odboru I. správy MV Václav Králík (KAREŠ) a náčelníci oddělení dezinformací a aktivních opatření téhož odboru Jaromír Zbořil (ZAJÍC) a Jaromír Nývlt (KOLOUCH).²¹ Sovětský představitel, především náčelník odboru „D“ gen. Agajanc a jemu podřízení pracovníci, předali zaučovaným československým dezinformátorům celou řadu informací o metodice své práce a v hrubých rysech i informace o směrech svého působení. Aktivní opatření podle pojetí sovětské rozvědky musela být prováděna podle deseti pevných zásad: „1. Centralizace plánování a řízení, 2. Cílevědomost zaměření, soustředění se na hlavní problémy, 3. Vědecké prostudování politických akcí, 4. Ocenění všech politických a operativních faktorů, 5. Přísná konspirace AO, zejména dezinformací, 6. Vycházet ze zámyslů nepřítelů, zachovat možnost prověřitelnosti, 7. Vyvarovat

17 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. l. 94–105, Jednání po linii odboru AO 17. 6. 1964.

18 AMV, Rozkaz ministra vnitra č. 37/1962 z 22. listopadu 1962. Rozkaz nařizoval i náčelníkům II. (kontrarozvědka proti vnějšímu nepříteli), IV. (ekonomická kontrarozvědka) a VI. (vojenská kontrarozvědka) správy MV zříditi ve svých součástech malé dezinformační skupiny.

19 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. l. 114–115. Návrh příspěvku 8. odboru do zprávy o spolupráci s VSB. 10. 6. 1965.

20 Jaromír Nývlt (*1925) začal svoji státobezpečnostní kariéru v roce 1950 jako příslušník vojenské kontrarozvědky, v roce 1957 byl převeden k 12. odboru I. správy MV (součást nelegální rozvědky), od roku 1960 byl zařazen na 18. odboru (informačním) I. správy MV, od 1. 1. 1963 do 1. 2. 1964 pracoval jako náčelník 4. oddělení (aktivních opatření) 18. odboru I. správy MV. Poté jako starší referent nově ustaveného 8. odboru (aktivních opatření a dezinformací). Na odboru aktivních opatření byl zařazen až do svého odchodu do důchodu v roce 1981. AMV, personální spis J. Nývlt.

21 A I. S SNB, svazek 81067/101, č. l. 1–106. Služební cesta na VSB – poznámky, 12.–19. února 1963.

se šablonovitosti, 8. Vycházet z reálných možností, 9. Jednota formy a obsahu, 10. AO provádět včas, rychle a operativně.“²² Mezi doporučovanými metodami se objevilo využívání agentury, důvěrných styků, publikačních prostředků všeho druhu, využívání politických stran a skupin, veřejných organizací a odborů, mládeže, kulturních pracovníků, demonstrací, manifestací, vysílání delegací s požadavky, interpelace, tiskových konferencí, knih, letáků, sborníků, dopisů, rozesílání cizího tisku, anonymních dopisů, využívání namontované nepřátelské techniky a nepřátelských organizací (AO pod cizí vlajkou).²³

Rady sovětských přátel specifikovaly hlavní cíle aktivních opatření v jednotlivých směrech a oblastech. V nejdůležitějším, v oblasti politických aktivních opatření, bylo hlavním cílem „odhalování agresivní politiky USA a jejich spojenců, zejména přípravy nové války“, což tvořilo asi 50 % veškeré práce sovětského odboru „D“. V tomto směru mělo velký význam prohlubování rozporů mezi jednotlivými státy, kompromitace osob provádějících proamerickou politiku, podpora protiamerických sil. Důležitým nástrojem v tomto směru bylo organizování masových kampaní (za odzbrojení, za stažení amerických vojsk, za likvidaci základen, za zákaz atomových, bakteriologických a chemických zbraní) a podpora organizací, které tyto kampaně organizovaly. Pod heslem „odhalování neokolonialismu“ měla být diskreditována americká pomoc rozvojovým zemím (např. činnost Mírových sborů) a podporováno mocenské pronikání vlastního bloku do bývalých kolonií.²⁴

Provádění aktivních opatření v samotných Spojených státech bylo hodnoceno jako velmi obtížné, jako efektivnější bylo doporučováno provádění aktivních opatření proti USA ve třetích zemích, doporučována byla kompromitace a skandalizace amerických diplomatů, hospodářských a vojenských pomocných programů. Pokud se týče útoků proti evropským spojencům, hlavní „úder“ měl být zacílen na SRN se zdůrazňováním údajných vazeb mocenských elit spolkové republiky na válečné zločince, zabráněním spekulovaného vyzbrojení Bundeswehru atomovými zbraněmi a narušováním upevňujících se vazeb mezi SRN a Francií. Nemalý prostor měl být věnován prosazování zájmů vlastního německého spojence, Německé demokratické republiky, a to akcemi směřujícími proti tzv. Hallsteinově doktríně²⁵ a upevňujícími mezinárodní pozici NDR. Další dva hlavní směry aktivních opatření v Evropě měly postihnout údajné slabiny NATO. Jeho severní křídlo (Dánsko, Norsko), kde SSSR podporoval síly, které bránily rozmístění amerických sil na území jmenovaných států, a především jižní „slabé“ křídlo NATO (Itálie, Řecko, Turecko) s podněcováním nestability v těchto zemích.²⁶

---

22 Tamtéž, č. I. 20.

23 Tamtéž, č. I. 21.

24 Tamtéž, č. I. 26–28.

25 Hallsteinova doktrína (podle Waltra Hallsteina, státního tajemníka v západoněmeckém ministerstvu zahraničí) proklamovala nárok SRN na výlučné zastupování Německa a postihovala státy, které navázaly diplomatické styky s NDR.

26 A I. S SNB, svazek 81067, č. I. 32–45.

I v ostatních světových teritoriích chtěla sovětská KGB svými aktivními opatřeními (vedle prosazování vlastního vlivu) postihnout především zájmy USA a jeho spojenců. Jako cíle v Africe doporučil sovětský učitel svým československým žákům: „1. Odhalování neokoloniální politiky zejména USA a SRN v Africe, 2. Kompromitace představitelů západních imperialistů v Africe, 3. Kompromitace prozápadně orientovaných představitelů Afriky využívaných Západem nebo v jeho žoldu, 4. Podpora progresivních nacionalistických sil, 5. Upevnění pozic a vliv ZST v nových státech Afriky.“²⁷ Čs. zástupci byli poučeni o nutnosti přizpůsobit metody práce specifikám a omezením tohoto teritoria: „1. přímé nebo nepřímé působení na africké vedoucí činitele, 2. rozšiřování nám prospěšných informací – dostat je k osobám vlivu, 3. podpora protiiperialistických hnutí a akcí, ...organizovat akce až po odstranění prozápadní vlády (činitelů) a nastolení režimů nám výhodných, nakloněných, 4. výroba napodobenin dokumentů, 5. publikační možnosti problém cca 90 % negramotnosti, nutnost využívat rozhlasu, využívat místní jazyky, 6. komplexní AO – plány po jednotlivých zemích + vzájemná návaznost... 7. využívání vlastních úřadů, orgánů, institucí (např. vlastní rozhlas). Možnosti AO proti imperialistům v Africe.“²⁸ Od československé rozvědky očekávalo vedení KGB především akce proti zájmům SRN v Africe.²⁹

V oblasti Blízkého východu a rozvojových zemí Asie viděla KGB priority především v narušování utužujících se vazeb mezi Spojenými státy a režimem egyptského prezidenta Gamála Abdal Násira, dále opět v poškozování zájmů USA v jednotlivých zemích a v podpoře protiamerických režimů v některých asijských zemích (zejména v Indonésii).³⁰ Obdobné byly úkoly i v Latinské Americe.

Úkoly rozvědky v oblasti aktivních opatření se neomezovaly jen na oblast politikou. V oblasti vědeckotechnické mělo být cílem činnosti rozvědky především: „1. navést nepřítel, aby vynaložil co největší úsilí na rozpracování neperspektivních VT [vědeckotechnických] problémů, 2. svádět nepřítel ze správného zaměření na náš vývoj, 3. pomoc naší VTR [vědeckotechnické rozvědky] navádět situace, že problémy, na nichž nepřítel pracuje a tají, jsou již vyřešeny, donutit jej k opuštění úkolu.“³¹ V oblasti ekonomické bylo úkolem především pomáhat vlastnímu zahraničnímu obchodu a působit na uvolnění prodeje strategických materiálů.³² Samostatnou oblastí, která většinou sdělovacích prostředků nevyužívala, byla aktivní opatření a dezinformace vojenské.

Malá oddělení aktivních opatření a dezinformací zřízená počátkem roku 1963 v rámci informačního odboru I. správy pochopitelně nemohla plnit úkoly v podobě požadované sovětskou rozvědkou. Postavení obou úseků vůči operativním odborům

---

27 Tamtéž, č. I. 46.

28 Tamtéž, č. I. 46–53.

29 Tamtéž.

30 Tamtéž, č. I. 53–58.

31 Tamtéž, č. I. 62–66.

32 Tamtéž.

I. správy nebylo příliš vyjasněné a přes jejich proklamovanou koordinující roli byla prováděna řada aktivních opatření bez jejich vědomí. Význam aktivních opatření v práci čs. rozvědky však byl zřízením obou oddělení zdůrazněn a byl vyjádřen i v nově vydaném statutu I. správy: „*Nedílnou a účinnou součástí rozvědné činnosti I. správy MV je provádění aktivních opatření, která mají především za cíl podpořit politické a hospodářské zájmy ČSSR a zemí socialistického tábora v zahraničí, jsou prostředkem aktivního boje proti hlavnímu nepříteli a jsou zaměřována k narušení plánů imperialistických mocností.*“³³

Při reorganizaci I. správy k 1. únoru 1964 došlo k vytvoření nového specializovaného pracoviště – odboru aktivních opatření a dezinformací (krycím označením 8.). Nový odbor převzal většinu pracovníků předchozích oddělení aktivních opatření a dezinformací fungujících dosud v rámci informačního odboru. Vedení odboru však bylo vybráno z pracovníků operativy. Náčelníkem byl jmenován Jiří Stejskal (BORECKÝ),³⁴ dosavadní náčelník zrušeného 2. (latinskoamerického) odboru. Jeho výběr do funkce byl odůvodňován dlouholetými operativními zkušenostmi jak v oblasti evropské, tak především latinoamerické. Vyzdvihována byla zejména jeho činnost na úseku Latinské Ameriky, který v rámci čs. rozvědky nejvíce rozvinul používání metody aktivních opatření.³⁵ Stejskalovým zástupcem se stal Ladislav Bittman (BRYCHTA),³⁶ který dosud pracoval na německém odboru I. správy a s problematikou aktivních opatření měl zkušenost z doby svého zařazení na studijním odboru v 2. polovině 50. let. Jádrem pracovního kolektivu doplňovali (mimo zmiňovaného Jaromíra Nývltu – KOLOUCHA) především Vladimír Kolář (KALOUS),³⁷ Václav Louda

33 *První správa. Československá rozvědka v dokumentech 1945–1990*, Praha 2000, s. 42. Statut I. správy MV byl vydán Rozkazem ministra vnitra č. 4/1963 z 25. února 1963.

34 Stejskal Jiří (1924–1988): k I. správě MV nastoupil v roce 1953, do roku 1957 pracoval proti Západnímu Německu a Rakousku, v letech 1954–57 působil na rezidentuře ve Vídni, odkud byl vypovězen. Od roku 1957 pracoval na latinskoamerické problematice, v letech 1961–64 byl náčelníkem 2. odboru I. správy MV (latinskoamerické země), v letech 1964–69 náčelník 8. odboru I. správy MV (aktivní opatření a dezinformace). V srpnu 1968 se postavil proti okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. V roce 1970 byl propuštěn ze služeb Ministerstva vnitra jako politicky nevyhovující. Na I. správě MV používal krycí jméno BORECKÝ. V letech 1974–82 pod krycím jménem JIŘINA spolupracoval se Správou StB Praha. AMV, personální spis Jiřího Stejskala (*1923); tamtéž, a. č. 736045 MV.

35 AMV, personální spis J. Stejskala, č. l. 94–96, Služební hodnocení za dobu od 1. 2. 1964 do 1. 6. 1966.

36 Bittman Ladislav (*1931): po vystudování fakulty mezinárodních vztahů UK byl přijat v roce 1954 k I. správě MV. Po absolutoriu rozvědné školy bylo jeho určení k operativnímu odboru zrušeno kvůli nevhodnému sňatku (sestra manželky žila v Izraeli) a byl zařazen na studijní odbor I. správy MV, kde se podílel na přípravě aktivních opatření. V roce 1958 byl přefazěn na německý odbor, jímž byl v letech 1961–62 vyslán na rezidenturu v Berlíně. Jako zástupce náčelníka odboru aktivních opatření působil v letech 1964–66, v letech 1966–68 byl zařazen jako zástupce rezidenta ve Vídni, odkud v září 1968 emigroval pro nesouhlas s okupací Československa vojsky Varšavské smlouvy. Ve svém exilu ve Spojených státech se stal odborníkem na studium dezinformací a propagandy. V Československu byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti. AMV, personální spis Ladislava Bittmana.

37 Kolář Vladimír (*1923), ve službách MV od r. 1945. V letech 1949–51 zařazen k útvaru SNB JEŘÁB v Jáchymově, 1951–55 u Krajské správy MV v Karlových Varech. 1955–63 zařazen na II. správu MV (problematika SRN). Od 1. 2. 1963 přefazěn na nově zřízené oddělení dezinformací na I. správě MV, poté v letech 1964–66 na odboru aktivních opatření, pracoval především na problematice operativních dezinformací. Od r. 1966 až do odchodu do důchodu v roce 1978 pracoval na německém úseku I. správy MV. AMV, personální spis Vladimíra Koláře.

(LINHART),³⁸ kteří přešli z předchozího oddělení aktivních opatření, a Jaroslav Němec (NEKOLA),³⁹ známý z přípravy pokusu o otravu pracovníků Svobodné Evropy atropinovou solí.⁴⁰

Novému odboru bylo přiděleno osmnáct systematizovaných míst (včetně čtyř žen), ještě v roce 1967 však zůstávala dvě místa neobsazena.⁴¹ Kromě vlastních operativců, kteří připravovali aktivní opatření, se na nově zřízeném odboru konstituovaly dvě servisní skupiny – technický referát, který disponoval různými psacími a kancelářskými stroji, na nichž zabezpečoval výrobu fals pro některá aktivní opatření, a analyticko-dokumentační úsek, který prováděl analýzu akcí odboru a vedl evidenci jednotlivých aktivních opatření.

Ačkoliv norma, která upravovala postavení a pravomoci odboru v rámci rozvědky, byla vydána až po několika letech jeho existence,⁴² o jeho zřízení byly zpraveny všechny operativní odbory rozvědky, které tak byly informovány o nezastupitelnosti odboru AO při přípravě a realizaci všech aktivních opatření na I. správě. Odbor aktivních opatření zajišťoval i koordinaci dezinformačních akcí (většinou ve zpravodajských hrách) v rámci celého Ministerstva vnitra. Nový odbor převzal úkoly dřívějšího oddělení aktivních opatření při přípravě komplexnějších aktivních opatření vycházejících z dlouhodobé práce rozvědky. K novým úkolům odboru patřila koordinující a řídicí role v přípravě a realizaci aktivních opatření v rámci celé rozvědky. Povinnost připravovat a provádět aktivní opatření se i nadále týkala všech pracovníků rozvědky,⁴³ odbor AO však byl zapojen do procesu přípravy všech aktivních opatření. V rámci jednotlivých linijských odborů byli určeni pověřeni operativci, kteří dostali za úkol koordinaci AO po své linii s odborem aktivních opatření. Podobně byli v samotném odboru AO určeni koordinátoři po linii jednotlivých operativních odborů. Míra konkrétní angažovanosti (a „výslednosti práce“) po jednotlivých liniích v konečném

---

38 Louda Václav (*1926): k MV nastoupil v r. 1952 (I. správa MV), v 2. polovině 50. let byl zařazen jako náčelník I. (amerického) odboru. V roce 1962 byl potrestán za údajnou účast na aféře rezidenta I. správy MV Miroslava Nacvalače (KUBEŠE) a zařazen na studijní odbor I. S (od prosince 1963 na jeho oddělení AO). Na 8. odboru I. správy pracoval jako koordinátor po linii 4. odboru (afroasijského). Po r. 1968 se výrazným způsobem podílel na aktivních opatřeních proti reformním silám v Československu. Začátkem roku 1970 přešel na vlastní žádost (spolu se zástupcem náčelníka odboru AO Bohumírem Molnárem (DRÁBKEM) na II. správu MV, kde pracoval jako vedoucí skupiny připravující kampaně proti pravici. V roce 1974 přešel na XI. správu FMV (ekonomickou kontrarozvědku), jejímž náčelníkem se stal B. Molnár, a nadále se podílel na využívání sdělovacích prostředků pro potřeby StB. V roce 1977 byl potrestán za neschválené otištění antisemitského článku proti MUDr. Františku Krieglovi a přefazzen na KS SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje a po dalších problémech byl v roce 1978 propuštěn. AMV, personální spis Václava Loudy.

39 Němec Jaroslav (*1923): k MV byl přijat v r. 1950, působil na KS MV Karlovy Vary, od r. 1954 zařazen na I. správě MV, pracoval po linii Německa a SE, v letech 1957–59 zařazen na rezidentuře v Rakousku. 1964–71 na odboru AO (především akce proti BND a objektům v SRN), 1971–75 na 33. odboru I. správy FMV (obrana aparátu čs. rozvědky), poté až do odchodu do důchodu v r. 1978 na 37. odboru (evropském). AMV, personální spis Jaroslava Němce.

40 Viz výše popsaná akce PANENKA.

41 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. l. 153–173, Dosavadní vývoj a výsledky 8. odboru – zaměření další činnosti, 10. 2. 1967.

42 Podle autorovi dostupných pramenů byl organizační řád odboru aktivních opatření schválen patrně až v 70. letech. Různé verze organizačního řádu odboru byly ukládány do svazku 81281/106, tyto materiály však byly spolu s dalšími materiály odboru aktivních opatření skartovány v listopadu 1989. A I. S SNB, svazek 81281/106, seznam dokumentů.

43 Směrnice pro agenturně operativní práci v zahraničí, č.j. A/1-00211/010-64, zveřejněná na internetové adrese <http://odboj.jicinsko.cz/zdroje/smernice/a1-211.htm> (staženo 29. 8. 2003). Článek 82.

výsledku závisela na interesech vedení jednotlivých odborů na provádění aktivních opatření a pochopitelně také na operativních podmínkách v oblasti obhospodařované příslušným odborem. V prvním půlroce existence odboru AO tak byla nejpozitivněji hodnocena práce po linii 1. (amerického) a 4. (afroasijského) odboru.⁴⁴

V případě 1. amerického odboru byla důvodem tradice provádění aktivních opatření na teritoriu Latinské Ameriky z doby, kdy operativní práci na tomto teritoriu řídil nově jmenovaný náčelník odboru AO J. Stejskal (BORECKÝ), a vcelku příznivé operativní podmínky v některých státech Latinské Ameriky. Na tomto úseku sice byl realizován relativně malý počet aktivních opatření, byla však zdůrazňována jejich kvalita. Provedená aktivní opatření byla vesměs směřována proti zájmům USA v této oblasti. Díky publikacím L. Bittmana se stalo známým například aktivní opatření TORO, které bylo naměřeno proti náměstkovi ministra zahraniční USA Thomasu Mannovi a působení americké informační služby USIS⁴⁵ v Latinské Americe. Pracovníci centrály čs. rozvědky (za pomoci odborníků z technické správy MV) vyrobili několik fals tvářících se jako dokumenty amerického ministerstva zahraničních věcí a USIS, které byly poté v únoru 1964 otištěny v brazilském listě *O'Seminario* a následně byly přejaty i dalším latinskoamerickým tiskem.⁴⁶ Toto AO bylo vedením I. správy SNB velmi vysoce hodnoceno. Jiným oceňovaným AO v Latinské Americe bylo AO PLAMEN, reagující na intervenci USA v Panamě v lednu 1964. Čs. rozvědka se podílela na rozpoutání masových kampaní ve většině jihoamerických států pomocí rozesílání protestních dopisů a telegramů, otiskováním článků v novinách a časopisech, využitím rozhlasu. V některých zemích byla organizována studentská shromáždění solidarity, bylo dosaženo interpelací poslanců v parlamentech, v Kolumbii byly dokonce organizovány oddíly na obranu Panamy.⁴⁷

Po linii 4. odboru byla vyzdvihována především dobrá spolupráce s tamním koordinátorem FOREJTEM. Velkého rozsahu nabyly především akce v Indonésii, kde se podařilo rozpoutat rozsáhlou protiamerickou kampaň, která začala tažením proti dovozu amerických filmů do Indonésie Williamu Palmerovi, který byl vylíčen jako hlavní agent CIA v oblasti.⁴⁸

Jako počínající, avšak v zásadě úspěšná, byla hodnocena spolupráce s 2. (německým) odborem. Pozitivně bylo hodnoceno rozvržení AO do všech oblastí života SRN, jako nedostatečná však byla posuzována ochota pracovníků 2. odboru využívat starších materiálů k problematice revanšismu a válečných zločinů. Tento „nedostatek“ však byl vyvážen iniciativou a návrhy samotného 8. odboru v této oblasti.

44 A I. S SNB, nezařazeno, Zpráva o činnosti po linii 8. odboru za I. pololetí 1964, č. j. A/1-00179/80-64, 1. 7. 1964.

45 United States Information Service (Informační služba USA).

46 Tamtéž. L. Bittman zmiňuje AO TORO pod názvem „operace Thomas Mann“ (např. BITTMAN, L.: *Mezinárodní dezinformace*, s. 181–182). Pod stejným názvem ji popisuje i Karel Pacner, který měl přístup k materiálům I. S SNB (PACNER, Karel: c. d. , díl IV, s. 175–177).

47 A I. S SNB, nezařazeno, Zpráva o činnosti po linii 8. odboru za I. pololetí 1964, č. j. A/1-00179/80-64, 1. 7. 1964.

48 Tamtéž, BITTMAN, Ladislav.: *Špionážní oprátky*. Praha 1992, s. 120–124.

Podobně dopadlo i hodnocení práce po linii AO u 6. odboru (zahraniční kontra-rozvědka). Nejlépe byly vyhodnoceny výsledky proti německé zpravodajské službě BND a některé připravované akce proti exilu. V prvním pololetí roku 1964 začala československá rozvědka připravovat aktivní opatření BROŽ proti Svobodné Evropě, které bylo následujícího roku realizováno v podobě knihy spolupracovníka StB Karla A. Krejčího⁴⁹ *Sibyla hádá špatně. Za oponou Svobodné Evropy*.⁵⁰

Jedním z nejdůležitějších (a na podmínky čs. rozvedky neobvykle rozsáhlých) úseků odboru aktivních opatření byla tzv. oblast vnitřní operativy, tj. využívání československých občanů a prostředků vlastního státu. Jejím vedením byl pověřen operativce Jaroslav Hnízdo (HODR),⁵¹ který pro nový odbor zajišťoval kontakty jak mezi vlivnými domácími novináři, tak v celé řadě státních úřadů a společenských institucí. Operativní činnost na domácím území byla (v rozporu s deklarovaným posláním I. správy MV, která má jako zahraniční rozvědka pracovat mimo území vlastního státu) vedením 8. odboru chápána jako nedílná a nepostradatelná součást jeho práce.

Již v prvních dnech existence nového odboru AO jednal mjr. Hnízdo (HODR) s celou řadou domácích institucí a sondoval jejich využitelnost pro účely přípravy a realizace aktivních opatření. V tiskovém oddělení při sekretariátu ministra vnitra jednal s Ladislavem Vandůrkem a Karlem Fremundem o možnostech spolupráce se sdělovacími prostředky. Vandůrek a Fremund nabídli své kontakty s denním tiskem, ČTK, Čs. rozhlasem, Čs. televizí a projevíli zájem o úzkou spolupráci s odborem aktivních opatření. Hnízdo (HODR) jednal i s pracovníky Správy ochrany stranických a ústavních činitelů (V. správy MV) a sondoval možnosti využití jejich styků při návštěvě různých vládních delegací v ČSSR. Další možný kanál pro šíření aktivních opatření a dezinformací mohlo přinést jednání s náčelníkem Archivní správy MV Jaroslavem Svobodou, jehož útvar disponoval řadou styků v mezinárodních vědeckých kruzích především z oboru historie.⁵² Koncem února 1964 jednal Hnízdo (HODR) s pracovníky sekretariátu náměstka ministra vnitra Jindřicha Kotala i s náměstkem samotným. Náměstek Kotal přislíbil pomoc při realizaci AO v zemích, které má možnost navštívit, a svých styků především z oblasti Svazu protifašistických bojovníků a jeho partnerských organizací v evropských zemích.⁵³

Největší zájem měl odbor aktivních opatření především o sdělovací prostředky

---

49 AMV, a. č. 643752 MV, svazek vedený na Karla A. Krejčího. K. A. Krejčí spolupracoval s čs. Státní bezpečností v letech 1964–71 pod krycím jménem KAREL.

50 KREJČÍ, Karel A.: *Sibyla hádá špatně. Za oponou Svobodné Evropy*. Praha, Naše vojsko 1965.

51 Jaroslav Hnízdo (*1922): k Ministerstvu vnitra nastoupil v roce 1950 a postupně zastával různé hospodářské a účetní funkce. V roce 1962 se podílel na vyšetřování případu odstaveného ministra vnitra Rudolfa Baráka a „za zásluhy“ byl ustaven do funkce staršího referenta inspekce náčelníka I. správy MV. V roce 1963 pracoval jako referent 2. odboru I. správy MV (Latinská Amerika). V letech 1964–66 zařazen jako referent pro vnitřní operativu odboru aktivních opatření I. správy MV. Od roku 1967 zařazen jako starší referent operačního oddělení IV. správy MV (Správy sledování). V roce 1971 byl jako politicky nepřijatelný uvolněn ze služeb Ministerstva vnitra. AMV, personální spis Jaroslava Hnízda.

52 A I. S SNB, sv. č. 80941/-, část sv. č. 2, č. 1. 3, Záznam kpt. HODRA z 10. 2. 1964.

53 A I. S SNB, sv. 80941/-, část sv. č. 2, č. 1. 4–5. Záznam o prohloubení stykařské základny, 28. 2. 1964.

s dosahem do zahraničí. V prvé řadě se jednalo o zahraniční vysílání Československého rozhlasu. V průběhu roku 1964 mjr. Hnízdo (HODR) několikrát jednal s vedoucím redaktorem zahraničního vysílání Čs. rozhlasu Květoslavem Faixem (jinak též spolupracovníkem čs. rozvědky SLÁVKEM).⁵⁴ Ačkoliv zahraniční vysílání Čs. rozhlasu patřilo mezi osvědčené a po dlouhá léta využívané nástroje čs. rozvědky, informoval se odbor AO nejprve o vlastní podobě a rozsahu tohoto nástroje oficiální propagandy socialistického Československa. HODRA zajímala především konkrétní účinnost zahraničního vysílání v cílových zemích a existence zpětné vazby s posluchači.

Pokud se týče vlastních námětů a využitelnosti zahraničního vysílání Čs. rozhlasu, kladl odbor AO na prvé místo především akce proti západnímu Německu. Jeden z okruhů námětů protiněmeckých akcí realizovatelných zahraničním vysíláním Čs. rozhlasu byly plány proti Sudetoněmeckému „revanšistickému“ hnutí. Komentáře Čs. rozhlasu (vysílané v němčině) měly vzbudit mezi funkcionáři Sudetoněmeckého krajského sdružení (SL) a účastníky Sudetoněmeckého dne obavy, že neobdrží vstupní víza do ČSSR. Série relací měla vylíčit funkcionáře SL jako bývalé nacisty a diskreditovat je v očích západoněmecké vlády. Další široký okruh navrhovaných relací zahraničního vysílání měl poškozovat zahraniční politiku SRN a to poukazováním na projevy rasismu v západním Německu (a tím narušovat vliv SRN v rozvojových zemích) a zveřejňováním informací o nacistické minulosti jednotlivých západoněmeckých diplomatů (čs. rozvědky v 60. letech skutečně zveřejňovala materiály o válečné minulosti pracovníků západoněmeckého ministerstva zahraničí).

V dalších oblastech navrhoval odbor aktivních opatření využít v zahraničním vysílání Čs. rozhlasu materiály z publikace proti Svobodné Evropě soustředěné v rámci připravovaného (a výše zmíněného) AO BROŽ. Adresátem těchto relací měl být v tomto případě především československý exil, jehož jednota měla být narušena (zahraniční vysílání Čs. rozhlasu vysílalo i v češtině a slovenštině v rámci tzv. Krajského vysílání). Ve vysílání Čs. rozhlasu do dalších zemí měla čs. rozvědky zájem v anglickém vysílání na kritice konzervativní vlády a skryté podpoře labouristické opozice. V pořadech určených rakouským posluchačům mělo být útočeno na pro-

---

⁵⁴ Zveřejnění evidenčních podkladů a seznamu personálních spisů § 7, odst. 1 zákona č. 10/2002 Sb., 12. díl, Praha 2003, s. 5541. K. Faix byl veden čs. rozvědkou jako ideový spolupracovník v letech 1957–67 pod registračním číslem 41217 a krycími jmény SANTANO a SLÁVEK.

německé tendence v rakouském státním aparátě a diskreditováno monarchistické hnutí.⁵⁵

Po prvním roce své existence udržoval odbor aktivních opatření styky s celou řadou domácích institucí a úřadů. Ze součástí Ministerstva vnitra (mimo samou I. správu) to byla především VI. správa MV (Správa operativní techniky), která byla zapojena do přípravy složitějších fals a kamuflů. Hlavní správa Veřejné bezpečnosti zajišťovala pyrotechnické práce při realizaci aktivního opatření NEPTUN (viz dále). Na přípravě tohoto AO se podílely i některé útvary Pohraniční stráže. Archivní správa a Studijní ústav MV vyhledávaly v archivech materiály s německou problematikou. Pokračovala spolupráce s pracovníky sekretariátu ministra vnitra, jehož tiskoví pracovníci se podíleli na přípravě tiskových konferencí, které byly součástí některých aktivních opatření.

Z organizací mimo rezort Ministerstva vnitra byla navázána spolupráce s předsedou Svazu protifašistických bojovníků Hoškem, který pomáhal při předávání dokumentů o válečných zločinech do SRN. Úzké styky byly navázány s některými pracovníky Československé televize, mimo kontaktů s ústředním ředitelem Jiřím Pelikánem a programovým ředitelem Noháčem to byla především spolupráce s kolektivem připravujícím investigativní pořady „Zvědavá kamera“, kterému byly opakovaně podsouvány materiály připravené rozvědkou. Podobným způsobem byli využíváni pracovníci exportního oddělení ČTK Kocíková a Karel Beran. Celkem byl na konci roku 1964 odbor aktivních opatření ve styku se zástupci celkem 25 institucí.⁵⁶

Převážně domácími kanály bylo také realizováno nejproslulejší aktivní opatření československé rozvědky známé pod krycím názvem NEPTUN.⁵⁷ Československo, spolu s ostatními státy východního bloku, využívalo ve své politice vůči Spolkové republice Německo argumentů o spjatosti jejích představitelů s nacistickým režimem a neochotě potrestat válečné zločiny. V roce 1965 měla v SRN vypršet dvacetiletá promlčecí lhůta pro stíhání válečných zločinů. Vlastní podnět k přípravě akcí proti promlčecí lhůtě vyšel z jednání se zástupci sovětského odboru aktivních opatření, který sám plánoval akce tohoto druhu.⁵⁸ Nejznámější akce za odvrácení promlčecí lhůty byla však dílem československé rozvědky. Podle vzpomínek Ladislava Bittmana se zrodila základní myšlenka budoucí operace NEPTUN při rozhovoru mezi Bittmanem a náčelníkem odboru Stejskalem. Bittman popisoval svůj zážitek z potápění v šumavském Čertově jezeře, kde jako člen amatérské potápěčské skupiny pracující pro televizní štáb „Zvědavé kamery“ našel několik beden s výbušninou. Stejskala,

55 A I. S SNB, sv. 80941/-, část sv. č. 2, č. l. 9–10, Jednání s vedením zahraničního vysílání Čs. rozhlasu (nedatováno, r. 1964).

56 Tamtéž, č. l. 12–14, 8. odbor I. správy MV, 17. 12. 1964, Hodnocení po linii vnitřní operativy za II. pololetí 1964.

57 Podrobnosti o této akci čs. rozvědky prozradil po své emigraci bývalý zástupce náčelníka 8. odboru I. S MV Ladislav Bittman (BRYCHTA). Např. BITTMAN, L.: *Špionážní oprátky*. Praha 1992, s. 93–112. Z Bittmanových informací (pokud není uvedeno jinak) také vycházejí následující pasáže o AO NEPTUN.

58 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. l. 94–105, Jednání po linii odboru AO.

který již delší dobu hledal námět operace proti SRN, inspiroval Bittmanův zážitek k nápadu využít připravovaného filmu „Zvědavé kamery“ o šumavských jezerech k bombastické prezentaci dokumentů o válečných nacistických zločinech.

S návrhem akce⁵⁹ souhlasili náčelník čs. rozvědky plk. Josef Houska, ministr vnitra Lubomír Štrougal a sovětští poradci I. správy MV. Pracovníci odboru AO provedli předběžný průzkum v československých archivech, na kterém údajně připravované aktivní opatření skončilo, když se nepodařilo nalézt dostatek archivních materiálů, o kterých by dosud nevěděl širší okruh osob. Plánovaná akce však zaujala náčelníka sovětského odboru „D“ gen. Ivana Agajance, který přislíbil dodat potřebné dokumenty ze sovětských archivů. Termín natáčení štábu „Zvědavé kamery“ u šumavských jezer byl odložen z důvodu údajného vojenského cvičení Pohraniční stráže. Pracovníci VI. správy MV upravili několik beden pocházejících z války. Na konci května 1964 umístila skupina pracovníků I. správy MV (přítomen byl i náčelník správy plk. Houska) a zpravodajského odboru Pohraniční stráže čtyři nakamuflované bedny na dno Černého jezera. Z důvodu stále neobdržené dodávky archiválií ze Sovětského svazu byly naplněny jen čistým kancelářským papírem.

Po několikadenním čekání obdržel televizní štáb „Zvědavé kamery“ povolení k filmování v oblasti šumavských jezer. Po týdnu se skupina přesunula k Černému jezeru, kde hned prvý den, 3. července 1964, našel potápěč Josef Mergl v jezeře čtyři tajemné bedny zalité do asfaltu. Druhý člen dvojice svazarmovských potápěčů (jinak pravým povoláním rozvěděčik) Ladislav Bittman mu pomohl vytáhnout první bednu k hladině. Přihlízející důstojník Pohraniční stráže mjr. Klika okamžitě zakázal (z důvodu možných pyrotechnických nástrah) další manipulaci s nalezenými bednami. K jezeru byla přivána jednotka ženistů a těžkých potápěčů Ministerstva vnitra, která zajistila „odborné“ vyzvednutí a přepravu beden. Vše bylo natáčeno kamerami „Zvědavé kamery“ a náležitě prezentováno.

ČTK vydala 14. července 1964 tuto oficiální zprávu Ministerstva vnitra formulovanou pracovníky čs. rozvědky:

„Československá televize natáčela ve dnech 26. 6. až 10. 7. 1964 v prostoru Železné Rudy na Šumavě dokumentární film o legendách Čertova a Černého jezera. Pražští sportovní potápěči prováděli přitom částečný průzkum dna obou jezer a narazili na značné množství trhavin a beden neznámého obsahu. Po ohlášení nálezů útvaru Pohraniční stráže přijeli na místo potápěči Ministerstva vnitra, kteří ve spolupráci s ženijní jednotkou Československé lidové armády předměty vyzdvihli. Trhavinové nálož z Čertova jezera pyrotechnici zneškodnili poblíže Železné Rudy. Bedny z Černého jezera byly odvezeny do Prahy. Po zevrubné technické prověrce bylo zjištěno, že bedny

59 Vlastní materiály (včetně návrhu) o provádění akce NEPTUN byly skartovány v listopadu či prosinci 1989. Podle jednacích protokolů 8. odboru I. správy byl návrh na provedení akce NEPTUN podán dne 6. května 1964 mjr. Bittmanem (BRYCHTOU) ministru vnitra Štrougalovi. A I. S SNB, přísně tajné jednací protokoly 8. odboru I. S MV, zápis k č. j. A/1-00127/80-64.

*neobsahují výbušniny, a poté byly otevřeny. V bednách byly v izolační vrstvě kovové krabice. Obsahují nacistické písemnosti z období 2. světové války. Písemnosti byly předány skupině expertů. . . . Ministerstvo vnitra děkuje touto cestou našim občanům, kteří v uplynulých týdnech poskytli jeho orgánům cenné informace o možnostech různých úkrytů nacistických materiálů. Obrací se na veřejnost se žádostí o informace, které by mohly pomoci při odhalování dalších nacistických skrýší z posledních měsíců války na našem území. Veškeré informace je možné zasílat sekretariátu Ministerstva vnitra.*⁶⁰

Rozruch, vyvolaný teatrální prezentací nálezu tajemných beden, na čas utichl, dávka slíbených písemností ze sovětských archivů se opožďovala, i když pracovníci odboru AO I. správy MV již s dostatečným předstihem naplánovali gradaci celého představení. Vyvrcholením měla být tisková konference ministra vnitra Lubomíra Štrougala.⁶¹ Ta se nakonec, s jistým zpožděním, konala 15. září 1964 v jednom ze studií Československé televize. Lubomír Štrougal oznámil na tiskové konferenci „historický význam“ šumavského nálezu. Hlavní část „nalezených písemností“ tvořily materiály jednotlivých úřadoven Říšského hlavního bezpečnostního úřadu (RSHA). Vedle toho ministr vnitra zmínil i nález údajů týkajících se agentů a konfidentů Sicherheitsdienstu a Gestapa.⁶² Tisková konference byla jen začátkem kampaně, která dalece přesáhla hranice Československa. Nález v šumavském jezeře široce komentoval zahraniční tisk a o zvýšení publicity svého aktivního opatření se dále starala i samotná I. správa MV. Důležitým prostředkem v tomto směru byly kontakty Svazu protifašistických bojovníků s partnerskými organizacemi v západní Evropě a zejména s Centrálou pro stíhání válečných zločinců v Ludwigsburgu. Pro přímou distribuci materiálů AO NEPTUN mimo východní blok byly důležité kontakty s vídeňským nakladatelstvím Europa Verlag, udržované prostřednictvím vídeňského zpravodaje ČTK Karla Berana.⁶³ Nakladatelství Europa Verlag byl předán (formálně přes ČTK) výběr dokumentů určený k soubornému vydání. V další fázi realizace AO NEPTUN byla navázána podobná spolupráce i s italským nakladatelstvím Mondadori. Vybrané informace o nalezených dokumentech byly vysílány zahraničním vysíláním Čs. rozhlasu.

Aktivní opatření NEPTUN tedy nakonec slavilo úspěch. Zveřejnění nálezu nacistických dokumentů zapadlo do vlny zvýšeného zájmu o problematiku válečných zločinců a tajemných skrýší nacistických dokumentů. Proslulý byl v tomto případě případ Töplitzského jezera s údajným úkrytem nacistických archivů a pokladů. Odbor aktivních opatření čs. rozvědky již delší dobu připravoval k této kauze brožuru, do níž byly

---

60 BITTMAN, L.: *Špionážní oprátky*, s. 101–102.

61 A I. S SNB, přísně tajné jednacích protokoly 8. odboru I. správy MV, zápis k č. j. A/1-00270/80-64 z 24. 8. 1964 – Návrh na tiskovou konferenci MV k nálezům v Černém jezeře na Šumavě.

62 PACNER, K.: c. d. , s. 173–174.

63 Karel Beran spolupracoval od roku 1957 s čs. rozvědkou pod krycími jmény KAREL a KOSEK (č. sv. 41510). *Zveřejnění evidenčních podkladů a seznamu osobních spisů § 7. odst. 1 zákona č. 107/2002 Sb.*, Praha 2003, díl 12, s. 5535.

dodatečně začleněny pasáže o šumavských nálezech.⁶⁴ Spolková vláda (také) pod vlivem ohlasu československého aktivního opatření NEPTUN zrušila promlčecí lhůtu na válečné zločiny a vyhlásila je za nepromlčitelné.

Vedení čs. rozvědky a Ministerstva vnitra pochopitelně hodnotilo akci jako velký triumf a navrhlo ocenění pracovníků podílejících se na její přípravě.⁶⁵ Počítalo s AO NEPTUN jako s inspirací pro další práci odboru aktivních opatření. Pracovníci 8. odboru navrhovali ustavení zvláštních skupin, které by se zaobíraly odhalováním nacistických skrýší a průzkumem fondů nacistické provenience v čs. archivech.⁶⁶ Již v prvé (výše citované) tiskové zprávě o nálezu beden v Černém jezeře se obrátilo Ministerstvo vnitra na občany s výzvou o poskytnutí informací o dalších možných skrýších nacistických materiálů na území Československa. Ministerstvu vnitra skutečně chodily desítky dopisů s více či méně věrohodnými informacemi o možných nacistických úkrytech. Do dosti značného stadia rozpracování tak dospěly například případy možného úkrytu nacistických písemností na ostrůvku v Máchově jezeře⁶⁷ či v kasárnách v pražské Ruzyni.⁶⁸

Již problematické zajištění dokumentů pro aktivní opatření NEPTUN naznačilo možné problémy při provádění podobných široce prezentovaných akcí používajících zjevně lži. Do přípravy samotné prvé fáze AO NEPTUN (ukrytí a vyzvednutí beden) byl zapojen značný počet osob, a tím byla zvýšena i možnost dekonspirace. Čs. rozvědka za pomoci operativní techniky nechala prověřit některé možné úniky informací (soustředila se především na potápěče, kteří byli zapojeni do vyzvedávání nálezů v Černém jezeře),⁶⁹ stopy státobezpečnostního zájmu však zaregistroval i jeden ze zapojených operativců Ladislav Bittman. Skutečné ohrožení zakonspirovanosti původu písemností „nalezených“ v Černém jezeře však znamenal vysoce nestandardní postup sovětských „přátel“, kteří zajišťovali přísun archiválií. Dokumenty patrně prošly péčí sovětských archivářů, kteří je opatřili řadou poznámek (dle Bittmana psaných i azbukou) a jeden ze sovětských pracovníků rukou očísloval výrazným rukopisem jednotlivé listy. Toto číslování se pochopitelně objevilo i ve vydáních fotokopíí do-

64 BRŮNA, Otakar, ŠUSTA, Stanislav: *Poklad jezerních hlubin*, Praha 1965. Publikace byla patrně vydána v rámci aktivního opatření čs. rozvědky KNIHA, jež bylo rozšířeno i o materiály AO NEPTUN. A I. S SNB, přísně tajné jednacích protokoly 8. odboru I. správy MV, zápis k č. j. A/1-00387/80-64 z 8. 12. 1964, Rozšíření AO KNIHA na AO NEPTUN.

65 A I. S SNB, přísně tajné jednacích protokoly 8. odboru I. správy MV, zápis k č. j. A/1-00336/80-64 z 26. 10. 1964, Návrh na udělení pochval a odměn s. ministrem.

66 Tamtéž, zápis k č. j. A/1-00262/80-64 z 14. 8. 1964, Žádost o ustavení zvláštní skupiny k odhalení nacistických skrýší, zápis k č. j. A/1-00263/80-64 z 14. 8. 1964, Žádost o ustavení zvláštní skupiny k prověrce archivu MV. Od září do prosince 1964 prověřovalo takřka všech 40 zaměstnanců Archivního a studijního ústavu MV na žádost I. správy MV jednotlivé archivní fondy z doby okupace. AMV, f. A31, i. j. 245, akce JEZERA – vyhodnocení německých archivů v roce 1964.

67 Tamtéž, zápis k č. j. A/1-00353/80-64 z 7. 11. 1964, Akce OSTROV – návrh na získání písemného materiálu, který je na ostrůvku Máchova jezera.

68 Tamtéž, zápis k č. j. A/1-00424/80-65 z 25. 9. 1965. Nález nacistických písemností – návrh na propagační využití – kasárna v Ruzyni.

69 Tamtéž, zápis k č. j. A/1-00224/80-64 z 1. 8. 1964, Poznatky získané úkonem 103 [Pozn. P. C.: dlouhodobý odposlech] a 220 [Pozn. P. C.: telefonní odposlech a kontrola dálkopisného spojení] k akci NEPTUN. Zápis k č. j. A/1-00208/80-65 z 8. 5. 1965, Návrh na provedení úkonu K-3 Karhan Petr. Zápis k č. j. A/1-226/80-65 z 19. 5. 1965, Karhan Petr, Mergl Josef – svazarmovští potápěči – zpráva.

kumentů, které publikovalo nakladatelství Europa Verlag, a na kopiích, které byly dány k dispozici novinářům a historikům. Víceméně náhodně pracovník odboru AO mjr. Jaromír Nývlt (KOLOUCH) v únoru 1966 narazil v archivu Studijního ústavu Ministerstva vnitra na dokumenty VI. úřadu RSHA označené stejným způsobem jako ty, použité v AO NEPTUN. Dotazem zjistil, že jde o materiály dodané na podzim roku 1965 ze Sovětského svazu, které jsou předkládány historikům docházejícím do archivu, a uvědomil si hrozící nebezpečí dekonspirace.⁷⁰ O problému byli informováni „přátelé“,⁷¹ kteří však ve své odpovědi výtku čs. vazalů o vlastní chybě nevzali na vědomí a reagovali bez přiznání vlastní odpovědnosti za tento problém.⁷²

Také tyto problémy byly jedním z důvodů, proč vedení československého odboru AO opustilo plány na další aktivní opatření v tomto stylu a samotnou akci NEPTUN v červnu 1965 předčasně ukončilo.⁷³ To však neznamená, že by čs. rozvědka přestala využívat pro svá aktivní opatření archivních dokumentů z doby nacistické okupace. Mění se způsob práce s těmito archiváliemi. Preferováno je méně rizikové využívání originálních dokumentů, u nichž není zatajován původ. Další směr protinacistických (a protiněmeckých) aktivních opatření se dále dělí do dvou směrů. Jednak jsou využívány kompromitující dokumenty proti západoněmeckým politikům a diplomatům, kteří se jakýmkoliv způsobem angažovali v době nacistického režimu. V druhé rovině se rozvědka zapojuje do obecného proudu československé propagandy, která připomíná údajné vazby mezi třetí říší a režimem v SRN. Podoba těchto akcí je spojena s nástupem nového zkušeného propagandisty na odbor AO Karla Fremunda (FIKAR),⁷⁴ někdejšího náčelníka Tiskového a informačního oddělení MV. Fremund ze své předchozí praxe disponoval celou řadou kontaktů na novináře a historiky, kteří se věnovali problematice nejnovějších dějin a druhé světové války zvláště, a to i díky své důkladné znalosti archivních fondů spravovaných Studijním ústavem Ministerstva vnitra (a přehledu o jejich využívání badateli).

Z „cílených“ konkrétních protiněmeckých aktivních opatření oceňovalo vedení čs. rozvědky například soubor akcí namířených proti prezidentu SRN Heinrichu Lübemu, který měl v době 2. světové války pracovat ve firmě podílející se na stavbě koncentračních táborů a využívající práce vězňů a nuceně nasazených. Tato aktivní opatření byla prováděna v úzké součinnosti s východoněmeckým ministerstvem Státní

---

70 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. I. 125–126, Záznam. Předávání materiálů RSHA – VI. úřad z fondů VSB RM SSSR do ČSSR – nebezpečí dekonspirace. 2. 2. 1966.

71 Tamtéž, č. I. 123–124, Předání materiálů VI. úřadu RSHA – nebezpečí dekonspirace, pro náčelníka I. HS VSB SSSR genpor. SACHAROVSKIJ. 3. 2. 1966.

72 Tamtéž, č. I. 137. Překlad z ruštiny, 3. 5. 1966. Sovětská rozvědka reagovala jen na zmínku, že čs. strana chtěla předat archivní materiály z akce NEPTUN italskému nakladatelství Mondadori odpovědí, že SSSR v této době nedisponuje žádnými archiváliemi, které by bylo možné předat tomuto nakladatelství.

73 A I. S SNB, přísně tajné jednací protokoly 8. odboru I. S MV, zápis k č. j. A/1-00280/80-65 z 3. 6. 1965, Zpráva o zakončení akce NEPTUN.

74 Karel Fremund byl k 8. odboru I. správy přeřazen k 1. 6. 1965 a od 1. 7. 1966 nahradil ve funkci odcházejícího zástupce náčelníka odboru Bittmana. Více ke Karlu Fremundovi studie Petra CAJTHAMLA *Komunistický policista a minulost*, zařazená v tomto čísle *Sborníku AMV*.

bezpečnosti. Československá Státní bezpečnost v těchto akcích navázala na předchozí aktivity svých východoněmeckých kolegů, kteří v letech 1964–66 uspořádali tři tiskové konference, na kterých zveřejnili informace o údajné Lübkeho činnosti, a v roce 1965 o něm vydali tzv. *Hnědou knihu*.⁷⁵ Akce čs. rozvědky tak byly svého druhu výpomocí východoněmecké rozvědce, která si přála rozšířit kampaň proti prezidentovi druhého německého státu do dalších zemí. Příslušníci odboru aktivních opatření rozvědky NDR předali v únoru 1966 československým zástupcům pět svazků archivních dokumentů o údajné Lübkeho válečné minulosti.⁷⁶ Operativci československého odboru aktivních opatření provedli k osobě Heinricha Lübkeho následný průzkum i v československých archivech a doplnili soubor dokumentů o materiály o působnosti stavební firmy Baugruppe Schlempp (jejímž čelným činitelem Lübke byl) na československém území. Výsledkem byla dvě rozsáhlá propagandistická aktivní opatření realizovaná převážně v Československu, avšak s přesahem účinku do zahraničí.

Prvou akcí bylo aktivní opatření RICHARD, navržené novým zástupcem náčelníka odboru Fremundem (FIKAR).⁷⁷ Československá rozvědka využila množství archivních dokumentů vztahujících se k někdejší podzemní továrně Richardswerke u Litoměřic a k blízkému koncentračnímu táboru. K výstavbě (a provozu) továrny byl použit značný počet vězňů koncentračních táborů a válečných zajatců, z nichž řada zahynula. 15. června 1966 byla uspořádána v Litoměřicích tisková konference s doprovodnou výstavou archivních dokumentů a prohlídkou zbytků podzemní továrny a krematoria. Před novináře předstoupili pracovníci Československé vládní komise pro stíhání válečných zločinců, ústředního výboru Svazu protifašistických bojovníků a Ministerstva vnitra. Hlavní slovo na konferenci měl náměstek ministra vnitra Jindřich Kotal. Československé sdělovací prostředky následujícího dne přinesly rozsáhlou zprávu o výstavbě a provozu podzemní továrny Richard u Litoměřic, zejména s poukazem na využívání vězňů koncentračních táborů, válečných zajatců a totálně nasazených. Připomenuta byla i účast zločineckých německých organizací (zejména SS a Gestapa) na budování a provozu továrny a řada válečných zločinů v Richardu spáchaných. V druhé části zprávy byli jmenováni prominentní nacisté mající vztah k podzemní továrně Richard a přilehlým koncentračním táborům. Teprve poslední část zprávy, uvedená mezititulkem „*H. Lübke členem stavební skupiny*“, byla věnována „hlavnímu adresátovi“. Připomínala (bez zřejmých souvislostí s předchozími pasážemi a bez důkazů o Lübkeho přímé spjatosti s případem továrny Richard), že současný (v 60. letech) západoněmecký prezident byl v letech 2. světové války za-

75 A. I. S SNB, sv. 81067/103-I, č. I. 19–22, Záznam o konzultaci se zástupci odboru AO rozvědky NDR dne 4. 2. 1966.

76 Tamtéž.

77 A. I. S SNB, přísně tajné jednací protokoly 8. odboru I. S MV, zápis k č. j. A-00167/80-66 z 25. 5. 1966, Návrh na AO RICHARD.

městnancem Baugruppe Schlempp, která se podílela na výstavbě podzemní továrny Richard a byla zapojena do organizace válečné zbrojní výroby.⁷⁸

Konference se zúčastnil i zástupce východoněmecké Státní bezpečnosti, který ocenil zejména přenesení kampaně proti Lübkemu mimo samotné území NDR a dobře připravený průběh akce, který zaujal přítomné novináře.⁷⁹

Na aktivní opatření RICHARD takřka plynule navázalo podobné AO HEINRICH. Tentokrát byly československé a světové veřejnosti předloženy dokumenty o koncentračním táboře a zbrojní továrně v Holýšově v západních Čechách, jehož výstavby se měla opět zúčastnit Baugruppe Schlempp. I toto aktivní opatření bylo realizováno formou tiskové konference s doprovodnou výstavou dokumentů přímo „na místě činu“. Akci opět navrhl Karel Fremund (FIKAR), v době realizace prvního AO RICHARD.⁸⁰ Realizována byla 12. dubna příštího roku, opět ve spolupráci s odborem aktivních opatření východoněmecké rozvědky. Oficiálním pořadatelem tiskové konference byl tentokrát domažlický okresní výbor Svazu protifašistických bojovníků, účastnili se jí však i zástupci celostátních sdělovacích prostředků i zahraniční novináři. Jméno „cíle“ aktivního opatření bylo tentokrát náležitě vyzdvíženo a Heinrich Lübke byl prezentován jako osoba odpovědná (v centrále říšského ministerstva pro zbrojní výrobu) za výstavbu holýšovské zbrojní a muniční továrny. Novinářům byl dokonce nabídnut k publikování dokument z roku 1940 vztahující se k Holýšovu a nesoucí Lübkeho podpis.⁸¹ Popsaná aktivní opatření RICHARD a HEINRICH jsou příkladem „oživení“ letitých informací a dokumentů k aktuálnímu zpravodajsko-politickému využití. Československá rozvědka si v těchto akcích ověřila, že i s relativně nevýznamnými a málo průkaznými důkazy může rozpoutat kampaň, která dokáže zaujmout i adresáta v západní Evropě.⁸² Příslušníkům čs. rozvědky se v těchto kampaních dařilo (na rozdíl od jejich východoněmeckých kolegů) předkládat světové veřejnosti své záměry oficiálními prostředky vlastní země tak, že nenesly rysy primitivní ideologizované režimní propagandy a nebyly tak předem zamítány kriticky smýšlející západní veřejností.

Současně s úspěšnými protiněmeckými aktivními opatřeními využíval 8. odbor I. správy archivních dokumentů nacistické provenience i v sérii akcí, jejichž cílem bylo rozjitřit problematické německo-italské vztahy. „Špionážní“ literatura připisuje

---

78 Např. *Rudé právo* 16. června 1966, s. 1–2. *Důkazy o další zločinné činnosti nacistů za okupace v Litoměřicích.*

79 A I. S SNB, sv. 81067/103-I, č. l. 103–104, Záznam z jednání s plk. Kehlem, zástupcem náčelníka odboru propagandy při sekretariátu M StB NDR, 17. 6. 1966.

80 A I. S SNB, přísně tajné jednací protokoly 8. odboru I. S MV, zápis k č. j. A-00223/80-66 z 25. 6. 1966, Návrh na AO HEINRICH.

81 Např. *Rudé právo* 13. dubna 1967, s. 1, *Otřesná svědectví o zločinné činnosti fašismu. Ing. H. Lübke sloužil říšským zájmům. Vraždění zajatců na denním pořádku.*

82 Např. na podzim 1967 projevil o čs. archivní materiály k H. Lübkemu zájem redaktor západoněmeckého časopisu *Quick* Erwin Fischer. Odbor aktivních opatření čs. rozvědky doporučil ministru vnitra vyhovět jeho žádosti s tím, že se tak nabízí možnost prohloubení aktivního opatření HEINRICH. A I. S SNB, sv. 81067/101-I, č. l. 219–221, Dopis pro MV Kudrnu, 17. 10. 1967.

československé rozvědce některé z teroristických akcí, které se odehrály v 60. letech v německy mluvících oblastech Itálie (jižních Tyrolích).⁸³ Archivní materiály příslušných složek čs. rozvědky – 8. (aktivních opatření) a 7. odboru (služby zvláštního určení, která měla v náplni práce provádění tzv. ostrých akcí) však Frolíkovi informace nepotvrzují. Přesto však německo (rakousko)-italské vztahy a teritorium jižních Tyrol byly objektem vlivové činnosti I. správy MV. Čs. rozvědka připravila sérii (ve vlastním hodnocení úspěšných) aktivních opatření pracujících spíše s psychologickými relikty v minulosti obou národů. Československá zpravodajská služba v tomto případě opět vycházela především z materiálů dodaných sovětskou rozvědkou z fondů Říšského hlavního bezpečnostního úřadu.⁸⁴ 8. odbor I. správy MV při realizaci série aktivních opatření (pod krycími jmény RUFMORD, SEVER, BRENER, ALTO ADIGE a další) opět v široké míře využil domácích kanálů, byť akce nebyly adresovány československému publiku. Hlavním autorem těchto AO byl mjr. Jaromír Nývlt (KOLOUCH), který v dosud nezvykle velké míře využil zejména italské mutace Zahraněčího vysílání Československého rozhlasu a německy psaného československého časopisu *Volkszeitung*. Československý rozhlas v období od 17. února do 26. května 1965 odvysílal v italštině rozsáhlý, 40dílný (každý z dílů by navíc 6x opakován) seriál. Jednotlivé pořady přinášely informace o činnosti nacistické zpravodajské služby na území Itálie v době 2. světové války. Pořady naznačovaly, že „mnohé z osob, které tenkrát pracovaly pro nacistickou zpravodajskou službu, žijí a lze předpokládat, že některé pracují i dnes pro západoněmeckou zpravodajskou službu.“⁸⁵ Kampaň pokračovala i v dalších letech, čs. rozvědka předala do zahraničí tisíce stran dokumentů o protiitalské činnosti SD a Gestapa. „Kanálem“ byl v tomto případě i XIII. sjezd KSČ,⁸⁶ během jehož jednání byla předána rozsáhlá dokumentace delegacím Italské komunistické strany a Komunistické strany Německa.⁸⁷ Část dokumentů byla prostřednictvím ČTK předána italskému nakladatelství Mondadori, které připravilo jejich edici.⁸⁸

Jaromír Nývlt (KOLOUCH) byl oceněn mimořádným povýšením do hodnosti pod-

83 Pramenem těchto spekulací byla patrně kniha pamětí defektora z čs. rozvědky Josef Frolíka (FLORIANA), viz FROLÍK, Josef: *The Frolík defection. The Memoirs of an Intelligence Agent*, Londýn 1975. (Český překlad této knihy in AMV, f. A 27, i. j. 213.) České vydání Frolíkových pamětí pasáže o čs. teroristických akcích v Itálii neobsahuje. Podle zmínky mezi jednáními mezi rozvědkami ČSSR a NDR z listopadu 1966 se však na akcích v teritoriu jižních Tyrol podílela i další, nejmenovaná, socialistická rozvědka. A I. S SNB, sv. 81067/103-I, č. I. 152–154. Informace (jihotyrolská otázka), předáno rozvědce NDR při jednání v listopadu 1966 v Praze.

84 A I. S SNB, č. sv. 81067/101, č. I. 176–190, Zpráva o jednáních odboru „Z“ MV ČSSR s odborem „A“ PHS VSB (První hlavní správy Výboru pro Státní bezpečnost – zahraniční rozvědky) při RM (Radě ministrů) SSSR ve dnech 12.–16. května 1967. Tamtéž č. I. 221–233, Návrh dopisu pro odbor „A“ k jednání v květnu 1967. Na jaře roku 1965 předala sovětská rozvědka materiály RSHA (jako dodatek k AO NEPTUN) vztahující se k teritoriu Itálie.

85 A I. S SNB, Zpráva o činnosti po linii 8. odboru za I. pololetí 1965, č. j. A/1-00333/80-65, 30. 6. 1965, nezařazeno.

86 XIII. sjezd KSČ probíhal v Praze ve dnech 31.5.–4. 6. 1966.

87 A I. S SNB, přísně tajné jednací protokoly 8. odboru I. S MV, zápis k č. j. A-00173/80-66 z 26. 5. 1966, Dokumenty RSHA – předání delegací IKS a KSN.

88 AMV, personální spis J. Nývlt, č. I. 163–164, Mimořádné služební hodnocení k návrhu na mimořádné povýšení do hodnosti podplukovníka, 23. 3. 1967.

plukovníka, mimo jiné za to, že „soustavně využívá tzv. jihotyrolské otázky, kterou se nám [československé rozvědce] jeho přičiněním poprvé od vzniku SRN podařilo v roce 1966 přenést z rakousko-italské záležitosti i do sféry zahraničněpolitických vztahů mezi Itálií a SRN. ...Odhalováním úlohy sudeťáků a BND v protiitalských kampaních přispěl k vlně rozhořčení, vyvolaném některými atentáty v Itálii. Od léta 1966 se to odráží trvale v italském tisku, napadajícím SRN a sudeťáky a v ostrých odpovědích tisku SRN. Tato otázka se stala i předmětem bouřlivého jednání Spolkového sněmu SRN. Došlo k výměně řady diplomatických nót...“⁸⁹

Aktivní opatření v souvislosti s jihotyrolskou otázkou byla výsledkem široké spolupráce rozvědek zemí sovětského mocenského bloku. Vlastními podklady (archivními dokumenty RSHA) původně disponovala sovětská služba, která je předala čs. rozvědce a ta sama, v zájmu prohloubení prováděných AO, kontaktovala rozvědku východoněmeckého ministerstva Státní bezpečnosti se žádostí o průzkum východoněmeckých archivů a informovala jej o svých záměrech v této oblasti.⁹⁰

Právě s východoněmeckou rozvědkou navázala z rozvědek satelitních států nejužší spolupráci. Československá služba svými aktivními opatřeními podporovala některé specifické zájmy NDR a naopak se snažila využít některých prostředků a možností, kterými disponovala rozvědka NDR. Spolupráce odboru aktivních opatření I. správy MV s příslušným pracovištěm rozvědky NDR byla zahájena společnou poradou v únoru 1966.⁹¹ Zástupci obou socialistických zemí se dohodli na hlavních směrech budoucí spolupráce, jež měla být zaměřena především proti západnímu Německu. V konkrétních závěrech se obě rozvědky rozhodly koordinovat zejména provádění diskreditace SRN v rozvojových zemích Afriky a Asie (čs. rozvědka nabídla využití svých kanálů do novinářských a vládních kruhů), na ostouzení zahraniční politiky SRN. NDR přislíbila pomoc v čs. snahách o diskreditaci spolkového ministerstva pro přesídlenec, údajných revanšistických snah SRN a spojení krajanských organizací se západoněmeckými zpravodajskými službami. Společným zájmem obou rozvědek byla kompromitace Spolkové zpravodajské služby (BND). Naopak ze zájmu východoněmecké rozvědky vycházel úkol „...Podílet se aktivně na operacích..., které mají za cíl posilovat autoritu NDR ve světě, zejména v rozvojových zemích.“⁹²

Prvními aktivními opatřeními, na nichž spolupracovaly obě rozvědky, byly výše popsané série akcí proti západoněmeckému prezidentovi Heinrichu Lübkemu a německo-italským vztahům. V další fázi spolupráce si obě služby nabídky využívání svých specifických kanálů, jinak nedostupných partnerské rozvědce, a podkladových materiálů z obou zemí. Tomu odpovídala i dohoda uzavřená v dubnu 1966 mezi odbory

89 Tamtéž.

90 A I. S SNB, sv. 81067/103-I, č. I. 152–154 Informace (jihotyrolská otázka), předáno odboru AO NDR při jednání v Praze v listopadu 1966.

91 A I. S SNB, sv. 81067/103-I, č. I. 12, Záznam o jednání se zástupci rozvědky NDR dne 11. 2. 1966, 15. 12. 1966.

92 Tamtéž, č. I. 14–16. Hlavní směry spolupráce s rozvědkou NDR po linii AO a DEZO.

aktivních opatření obou rozvědek. Obě rozvědky se zavázaly vzájemně prověřovat v archivech svých zemí osoby, proti nimž plánovaly aktivní opatření. Rozvědka NDR nabídla využívání svých specifických kanálů – „tiskových projektů“ v SRN⁹³ – časopisů vlastněných či ovlivňovaných službou NDR. I. správa MV naopak nabídla využívání svých tradičních (a pro rozvědku NDR nedostupných⁹⁴) možností v západní Evropě a třetím světě.⁹⁵ Oba odbory aktivních opatření zůstávaly v úzkém kontaktu a během let 1966–68 spolupracovaly na desítkách aktivních opatření. Zástupci československého a východoněmeckého odboru se přibližně každého čtvrt roku setkávali během konzultací obecnějšího rázu (konaných střídavě v Berlíně a v Praze) a skoro každý měsíc docházelo ke krátkým operativním schůzkám, během nichž byla projednávána konkrétní aktivní opatření a vyměňovány podkladové materiály. Spolupráce byla rámcově upravena každoročně uzavíraným protokolem a převážně koordinovala postup obou rozvědek proti společnému západoněmeckému „nepříteli“. Čs. strana oceňovala především umožnění přístupu k východoněmeckým materiálům s problematikou SRN. NDR byl naopak poskytnut přístup k čs. možnostem k provádění AO především v rozvojových zemích Latinské Ameriky. Po necelých dvou letech spolupráce hodnotilo vedení čs. odboru aktivních opatření kontakty s východoněmeckými dezinformátory jako nejrozvinutější ze všech „spřátelených rozvědek“.⁹⁶

Na přelomu let 1967–68 dosáhla spolupráce odborů československé a východoněmecké rozvědky svého vrcholu. S postupujícím demokratizačním procesem v Československu v roce 1968 se příslušníci východoněmecké StB od svých československých kolegů (v jejich očích podléhajících ideologické diverzi) distancovali a spolupráci omezovali.

Odbor aktivních opatření I. správy MV pochopitelně v 60. letech spolupracoval i s obdobnými složkami zpravodajských služeb dalších socialistických zemí. Poměrně rozsáhlá byla spolupráce s maďarskou rozvědkou, s níž bylo jen v první polovině roku 1968 uskutečněno osm konzultací.⁹⁷ Spolupráce s ostatními východními službami se do r. 1968 pohybovala jen v rovině úvodních konzultací a spolupráce na jednotlivých konkrétních akcích.

S polskou rozvědkou navázal odbor aktivních opatření první kontakty v září 1967,

---

93 A I. S SNB, č. sv. 81067/103-I, č. l. 26–29, Záznam, 15. 4. 1966. Rozvědka NDR nabídla využívání časopisů *PINAR (Politischer Informations – und – Archiv Dienst)*, čtrnáctideník vycházející v Mnichově a *Industrie und Handelsrevue – Nachrichten und Public – Relations Magazin* vycházející v Düsseldorfu.

94 SRN v 60. letech vůči NDR stále uplatňovala tzv. Hallsteinovu doktrínu (viz výše), díky čemuž udržovaly s NDR diplomatické styky jen státy východního bloku a několik málo rozvojových zemí. Kvůli tomu (na rozdíl od čs. služby) nemohla rozvědka NDR užívat široké báze legalizačních míst, již skýtala diplomatická zastoupení v zemích operačního působení.

95 A I. S SNB, sv. 81067/103-I, č. l. 36–40, Dohoda po linii AO (příloha k jednáním AO ČSSR a NDR), duben 1966.

96 A I. S SNB, sv. 81067/103-II., č. l. 304–306, Podklady pro zhodnocení spolupráce po linii AO s rozvědkou NDR za období od 1. 11. 1966 do 31. 10. 1967.

97 A I. S SNB, sv. 81067/-, část sv. č. 2, č. l. 1–14, Hlášení o činnosti s rozvědkami ZST po linii 8. odboru za období od 1. 11. 1967 do 31. 12. 1968. Materiály o spolupráci mezi odbory aktivních opatření čs. a maďarské rozvědky byly ukládány do podsavazky 81067/102, který nebyl autorovi správcem archivu býv. I. S SNB zpřístupněn.

při příležitosti návštěvy oficiální delegace polského ministerstva vnitra v Praze⁹⁸ a v roce 1968 se uskutečnilo několik dalších jednání. Polská strana projevila zájem především o akce proti SRN, Svobodné Evropě a Vatikánu. Právě ve srovnání rozsahu „cílových“ oblastí aktivních opatření československé a polské rozvědky se ukázalo specifické „elitní“ postavení I. správy MV v rámci východoevropských zpravodajských služeb. Zatímco zástupci polské rozvědky zdůrazňovali nutnost spjatosti svých akcí s polskými národními zájmy (pochopitelně v jejich vidění totožných se zájmy Polské sjednocené dělnické strany),⁹⁹ českoslovenští tvůrci aktivních opatření byli hrdými vykonavateli sovětské strategie na globálním zpravodajském hřišti.

Memoárovou (zčásti i odbornou) literaturou vychvalovaný univerzální záběr (a údajnou vysokou profesionalitu) československé rozvědky v 60. letech tak můžeme paradoxně vidět jako důkaz vysoké nesamostatnosti a podřízenosti I. správy MV vůči sovětské službě. To však nijak nevyvrací fakta o rostoucí nedůvěře sovětských proktorů vůči svému nejúspěšnějšímu žákovi v letech 1967–68.

Spolupráce (byť pochopitelně nikoliv partnerská) odborů aktivních opatření československé a sovětské rozvědky zahájená výše uvedenou „instruktážní“ konzultací v únoru 1963 se velmi rychle rozvinula zejména pod vlivem úspěšné série československých protiněmeckých a protiamerických aktivních opatření v polovině 60. let. V červnu 1964 proběhla v Moskvě první řádná konzultace mezi pracovníky československého a sovětského odboru aktivních opatření. Projednávány byly zejména otázky zapojení československé rozvědky do kampaně proti SRN. Sovětský zástupci kladli důraz především na realizaci aktivního opatření ATOM, které mělo poškodit vztahy mezi členskými státy NATO a postavení Bundeswehru v něm. Podstatou aktivního opatření mělo být uspořádání „...Mezinárodní konference o nebezpečnosti Bundeswehru pro mír“ v Praze. Praha (a československá rozvědka jako neoficiální pořadatel) byla vybrána především pro svoji pozici „nejzápadnějšího článku“ východního impéria, a tedy pro svoji dostupnost pro zvažované západní účastníky konference.¹⁰⁰ Sovětský představitel informoval své kolegy o svých stanoviscích a připomínkách k ostatním československým akcím a sdělili své postoje k aktuálním mezinárodněpolitickým otázkám, jichž se mohly výhledově týkat československé akce.¹⁰¹ Výsledkem sovětských přání na zesílení tlaku proti SRN sice nebyla požadovaná

98 A I. S SNB, sv. 81067/104, č. 1. 7–8. Záznám z jednání s náčelníkem polské rozvědky, 24. 11. 1967.

99 A I. S SNB, sv. 81067/104, č. 1. 27–28. Záznám o konzultacích s náčelníkem odboru AO polské rozvědky v Praze ve dnech 17.–20. června 1968. O rozdílu chápání rozvědné práce v předstávách obou služeb svědčí i samotné formulace záznamu: „Polští soudruzi uvedli, že jejich akce jsou a budou z převážné části orientovány výhradně na podporu polských zájmů... Polští přátelé se zejména zajímali o skutečnost, do jaké míry naše akce pomáhají československé zahraniční politice a československému státu jako celku. Polští soudruzi dali najevo, že náš záběr činnosti v současné době je příliš široký a že polská strana nehodlá v budoucnosti touto cestou jít. Polská rozvědka neprováděla a nebude provádět AO v rozvojových zemích.“

100 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. 1. 94–105. Jednání po linii AO (D odbor) 17. 6. 1964. Zvažovaná (a nakonec) nerealizovaná konference se měla podle sovětských představ konat na přelomu listopadu a prosince 1964.

101 Tamtéž.

mezinárodní konference, nicméně velmi úspěšná protiněmecká a protiamerická aktivní opatření sovětského protektora více než uspokojila. Velkým uznáním pro československé chráněnce byla oficiální návštěva náčelníka sovětského odboru aktivních opatření gen. Ivana Agajance v Praze počátkem října 1965. Agajanc se v Praze zúčastnil porady o stíhání válečných zločinců, kterou pořádala Čs. vládní komise pro stíhání válečných zločinců, a jednal s vedením 8. odboru I. správy MV. Náčelník sovětské dezinformační služby seznámil své pražské kolegy s perspektivními plány své složky a požádal je o vypracování vlastních návrhů k plnění těchto plánů. Agajanc navrhl přímé konzultace mezi pracovníky sovětské „D“ služby a příslušnými pracovníky československého odboru aktivních opatření. Sovětský zástupce projevil velký zájem o materiální a technické vybavení pracoviště 8. odboru I. správy MV a perspektivně požádal o spolupráci v tomto směru.¹⁰² Pochvala, již se československým dezinformátorům dostalo, je utvrdila v iluzi respektovaného partnera sovětské zpravodajské služby.

Velké zadostiučinění přinesla také návštěva náčelníka technického referátu sovětského odboru aktivních opatření Sokolova v Praze v prosinci 1966. Sovětský představitel byl překvapen úrovní a vybavením mnohem menšího československého pracoviště, které v některých směrech patrně přesahovalo úroveň jeho vlastního útvaru. Zaujala ho důkladná evidence psacích strojů používaných k výrobě fals (jež měla zabránit provalům AO), zájem projevil i o používané rozmnožovací a kopírovací stroje. Novinkou pro něj bylo i seznámení se s používaným systémem evidence a dokumentace AO dřevnými štítky, heslovníky a vedením kartotéky použitých kanálů.¹⁰³ Byl velmi pozitivní vyhodnocení této návštěvy mohlo být způsobeno i jistou „ješitností“ oceněných československých rozvědčků a okouzlením sovětského důstojníka západně vypadající metropolí, přece jen odráželo jisté uznání a vysokou úroveň vztahů mezi sovětským a československým odborem aktivních opatření ve třetí čtvrtině 60. let. Pražští rozvědčící, vděční za slova chvály a nahlédnutí do sovětského centra dezinformací, ochotně plánovali a prováděli aktivní opatření v cílových oblastech sovětské imperiální politiky, na hony vzdálených zájmům vlastní země.

O „zacílení“ aktivních opatření I. správy MV svědčí i výkaz o činnosti 8. odboru čs. rozvedky za prvé dva roky existence, zasláný v únoru 1967 sovětským „přátelům“. Odbor aktivních opatření I. správy MV do konce roku 1966 realizoval celkem 216 aktivních opatření (dalších 150 návrhů a námětů na AO nebylo schváleno). Podle teritoriálního a tematického zaměření bylo nejvíce (84) akcí adresováno USA, následovala SRN s 69 AO, Velká Británie s 20 a Francie s 8. Celokontinentálních (či

102 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. l. 106–108, Konzultace s náčelníkem sovětské „D“ služby s. gen. Agajancem v Praze ve dnech 1.–5. října 1965.

103 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. l. 145–147, Záznam o pobytu náčelníka technického referátu „D“ služby sovětské rozvedky ve dnech 6.–10. prosince 1966. Nadšení sovětského hosta z dokumentace AO dosvědčuje citace z tohoto záznamu: „Tento systém byl pro s. Sokolova zcela nový a prohlásil, že jej zavede i u nich, o vše se podrobně do detailů zajímal, dělal si poznámky a měl řadu dotazů.“

celosvětových) bylo 17 aktivních opatření, 11 akcí směřovalo proti československému exilu, po ekonomické linii bylo provedeno 17 akcí, u 27 realizovaných aktivních opatření nebyla tematika upřesněna. Za akce podporující československé zájmy však můžeme považovat jen malou skupinu ekonomických AO podporujících čs. zahraniční obchod a některá aktivní opatření směřovaná do SRN na podporu potrestání válečných zločinců. Při realizaci jednotlivých AO byly uplatněny celkem 103 způsoby provádění akcí. Do realizace 158 AO bylo zapojeno celkem 210 agentů či důvěrných stvků, bylo využito celkem 35 tiskových kanálů (novin, časopisů a jiných sdělovacích prostředků). Ve 49 případech bylo využito archivních či konspirativně získaných dokumentů, v 37 AO bylo použito fals vyrobených technickým referátem 8. odboru či VI. správou MV. Celkem 29 AO obsahovalo dezinformace ekonomické či politické povahy. I v této zprávě se vedení 8. odboru nezapomnělo pochlubit vysokou úrovní svého technického vybavení, čemuž přisuzovalo i fakt, že v posledních třech letech nebylo odhaleno žádné falsum československého původu. V celkově pozitivním hodnocení práce 8. odboru se však vyskytly i poukazy na slabá místa. Za problém považovalo vedení odboru AO nedostatek impulsů a konkrétních podkladů z linijských odborů čs. rozvědky a tím i jisté odtržení od vlastní operativy I. správy MV. Dlouhodobým a trvalým problémem byl nedostatek potřebných kanálů pro realizaci AO, řada z nich byla používána opakovaně a perspektivně byla ohrožena dekonspirací.¹⁰⁴

Při stanovení dalších dlouhodobých cílů pracovníci 8. odboru I. správy MV vycházeli z perspektivního plánu čs. rozvědky na léta 1965–70, který rozvíjel úkoly zadané nadřízenou sovětskou zpravodajskou službou. V celosvětovém měřítku se mělo jednat především o podryvání vlivu USA a diskreditování jejich politiky. Důraz měl být kladen na zostřování rozporů mezi USA, rozvojovými zeměmi a hlavními kapitalistickými státy. Druhým hlavním cílem československých aktivních opatření měla být Evropa se zaměřením na SRN („*zejména kompromitace západoněmeckého revanšismu a militarismu k vyvolání rozporů mezi členskými státy NATO*“). V zemích Latinské Ameriky a Asie měl být vyvoláván odpor proti pronikání USA a bývalých koloniálních mocností, čs. rozvědka chtěla realizovat akce proti „reakčním režimům“ a pochopitelně podporovat „spřátelená národněosvobozenická hnutí“.¹⁰⁵

Poslední řádná společná konzultace československých a sovětských dezinformátorů proběhla v květnu 1967 v Moskvě. Sovětští hostitelé svým učenlivým žákům poodkryli některé metody své práce, zejména pokud se týče styku s domácími institucemi a dodržování konspirace při něm. Byly upřesněny zásady další spolupráce obou odborů, které měly probíhat na bázi pravidelných ročních konzultací vedení odborů doplněných možným operativním stykem jednotlivých kompetentních pracovníků. V ostatních bodech mělo „jednání o utužení spolupráce“ podobu instruktážní schůzky, při níž

---

104 A I. S SNB, sv. 81067/101, č. 1. 153–173, Dosavadní vývoj a výsledky 8. odboru – zaměření další činnosti, 10. 2. 1967.
105 Tamtéž.

byli československým partnerům předány požadavky na provádění aktivních opatření v dalším období. Největší důraz kladla sovětská rozvědka na pokrytí blížícího se 50. výročí bolševické revoluce z roku 1917. Sověští představitelé se obávali možných akcí Západu, které by mohly narušit jejich velký svátek. V rámci komplexního aktivního opatření PODAROK po I. správě MV požadovali předávání signálů o chystaných protisovětských akcích a přípravu protiakcí, které by účinek akcí Západu neutralizovaly.¹⁰⁶

Rok 1967 byl prvním vrcholem činnosti odboru aktivních opatření československé rozvědky. Poměrně malý kolektiv (odbor měl 18 systemizovaných míst, včetně čtyř žen na administrativních pozicích) dokázal provádět aktivní opatření proti Spojeným státům a jejich spojencům takřka na celém světě. Československá rozvědka byla jedinou satelitní zpravodajskou službou, která v oblasti aktivních opatření a dezinformací napodobovala komplexní záběr sovětské I. hlavní správy KGB. Díky zřízení samostatného odboru aktivních opatření v rámci I. správy MV se provádění „vlivové politiky“ stalo, z víceméně doplňkové činnosti jednotlivých operativních odborů, samostatně řízeným a centralizovaným oborem práce československé zpravodajské služby. Největší změnou oproti předchozímu stavu bylo vedení přesného přehledu o všech prováděných aktivních opatřeních a vedení podrobné dokumentace o přípravě, realizaci a ohlasu každé akce.

Dokumentace jednotlivých akcí byla nejprve prováděna zpětně. Na počátku roku 1965 bylo přistoupeno k vyhodnocování aktivních opatření realizovaných v roce 1964. Jednotlivá AO byla analyzována podle hledisek: krycí jméno AO, země realizace, zúčastněná rezidentura, cíl aktivního opatření, způsoby provádění AO, prameny podkladů, použitá zpravodajská síť, použití techniky, dokumentů a jiných zpravodajských prostředků, datum schválení návrhu a jeho ukončení, jména pracovníků, kteří na akci pracovali, finanční náklady, číslo svazku, v němž byly uloženy materiály aktivního opatření, výsledek aktivního opatření a jeho stručná charakteristika. Informace byly zaznamenávány na normalizovanou předtištěnou dokumentační kartu a krom toho byly údaje o akcích zanášeny do heslovníku (vedeného na děrných štítcích), který obsahoval odkazy na jednotlivá aktivní opatření podle následujících hledisek: cíl AO, zaměření AO, použité dokumenty, výsledek AO, způsob provedení, datum schválení návrhu, cílová země, krycí jméno AO, použitá zpravodajská síť.¹⁰⁷ Popsaný systém,

---

106 A I. S SNB, č. sv. 81067/101, č. l. 176–190. Zpráva o jednání odboru „Z“ MV ČSSR s odborem „A“ PHS VSB při RM SSSR ve dnech 12.–16. května 1967. Sovětská strana například požadovala urychlené připravení propagandistického využití materiálů poddůstojníka vojenské zpravodajské služby USA Glenna R. Rohrera, který v roce 1965 uprchl do Československa, aby tak mohla neutralizovat případné vystoupení sovětských „vlastizrádců“ na Západě. Čs. zpravodajská služba nakonec uvolnila G. R. Rohrera k propagandistickému využití až v polovině 70. let. Více o G. R. Rohrerovi: CAJTHAML, Petr: *BELL – Příběh zrádce*, in *Securitas imperii*, č. 13, Praha 2006, s. 5–36.

107 A I. S SNB, nezařazeno, č. j. A/1-00333/80-65, Zpráva o činnosti po linii 8. odboru za I. pololetí 1965.

v podstatě nezměněné podobě, fungoval až do pádu komunistického režimu.¹⁰⁸ V průběhu 60. a 70. let byla zpětně analyzována aktivní opatření až k roku 1956. Systém umožnil udržení si dlouhodobého přehledu o prováděných akcích (a jejich ohlasu, se kterým se zpětně mohly setkávat ostatní složky I. správy MV), o kanálech a agentech nasazovaných do akcí odboru aktivních opatření. Jako takový obsahoval celou řadu informací o angažovanosti rozvědky v ideologickém boji vedeném komunistickou stranou, a byl proto při zhroutilní totalitního režimu skartován.¹⁰⁹ Počet realizovaných (a evidovaných) aktivních opatření se sice v průběhu 60. let snižoval (za rok 1964 78 AO, r. 1965 99 AO, r. 1966 66 AO, r. 1967 62 AO¹¹⁰) stoupalo však jejich hodnocení, důraz byl kladen na „kvalitu před kvantitou“.

Druhým systémem dokumentace byly operativní svazky aktivních opatření. Zvláštní registr svazků aktivních opatření byl založen již před založením samostatného odboru AO v roce 1960.¹¹¹ Svazky byly zakládány k jednotlivým širším okruhům, dlouhodobým „operacím“, materiály k jednotlivým AO byly ukládány do jejich podsvazků. Do srpna 1968 bylo zaregistrováno celkem 38 svazků AO. Dle sdělení současného správce archivu I. správy, Úřadu pro zahraniční styky a informace, se většina svazků AO, uložených do archivu I. správy MV, nezachovala. Podle Karla Pacnera nechal tyto materiály na přelomu listopadu a prosince 1989 skartovat tehdejší zástupce náčelníka I. správy SNB Jindřich Nekolný.¹¹² Realizace jednotlivých aktivních opatření postupně přešla v provádění sérií akcí k jednotlivým hlavním tematikám (skupina akcí vždy dostala jedno krycí jméno a jednotlivá AO byla specifikována pořadovým číslem). Vedle popsaných akcí proti SRN, využívajících archivních dokumentů nacistické provenience, to byly například série AO řady LOTOS diskreditujících americkou intervenci ve Vietnamu, akcí řady MORA připomínajících intervenci USA v Panamě, série akcí řady PLAMEN v souvislosti s akcemi USA proti Dominikánské republice,¹¹³ akce řady TULIPÁN v Africe,¹¹⁴ akce řady BORMAN proti západoněmeckým diplomatům v Indii.¹¹⁵

108 Podobu dokumentace aktivních opatření v polovině 80. let popisuje absolventská školní práce dokumentátorky 36. odb. I. správy prap. Evy Uherkové. A I. S SNB, č. sv. 81206/110, č. l. 66–75, Úloha statisticko-evidenční dokumentace v procesu AO.

109 A I. S SNB, č. sv. 81206/-, č. l. 33, Skartační protokol svazku 81206, 21. 11. 1989.

110 A I. S SNB, č. sv. 81206/-, č. l. 2–11, Předávací protokol agendy dokumentace aktivních opatření, 28. 2. 1970. – Počty realizovaných AO za jednotlivá léta je však třeba brát s rezervou, neboť údaje jednotlivých pramenů se rozcházejí (někdy jsou do celkového počtu zahrnovány i klasické dezinformace předávané ve zpravodajských hrách, někdy i jen evidované, nerealizované náměty). AMV, f. A2/3 (sekretariát ministra vnitra), inv. j. 2157, „Zpráva o plnění Perspektivního plánu čs. rozvědky za r. 1967“ například uvádí, že v r. 1967 čs. rozvědky provedla celkem 160 AO (její autoři v to však započítávají i dezinformace).

111 A I. S SNB, registr svazků AO – číselná řada 9xxxx, první svazek aktivních opatření r. č. 90001 byl zaregistrován 4. ledna 1960.

112 PACNER, K.: *c. d.*, díl IV, s. 645.

113 A I. S SNB, č. sv. 81067/101, č. l. 221–233, Návrh dopisu pro odbor „A“, květen 1967.

114 A I. S SNB, č. sv. 81067/103-II, č. l. 3–11, Záznam o konzultacích s vedením odboru AO rozvědky NDR v Berlíně 4.–10. ledna 1967.

115 A I. S SNB, č. sv. 81067/103-II, č. l. 46–67, Záznam o jednání s rozvědkou NDR po linii AO v Drážďanech 30.–31. března 1967.

Neoddělitelnou (byť v 2. polovině 60. let ne nejčetnější) součástí československých aktivních opatření byly akce proti exilu a tzv. ideocentrům. Některé akce v tomto směru navazovaly na starší, v úvodu této kapitoly zmiňované akce proti Rádiu Svobodná Evropa. V druhé polovině 60. let nemáme důkazy o realizaci více či méně „ostrých“ (násilných) akcích¹¹⁶ proti exilu a „ideodiverzním“ centrům jako v 50. letech.¹¹⁷ V roce 1965 bylo realizováno dlouhodoběji připravované výše popsané aktivní opatření BROŽ (vydání knihy Karla A. Krejčího *Sibyla hádá špatně*) proti RSE. V následujícím období se však pracovníci 8. odboru I. správy MV nechtěli v provádění aktivních opatření proti RSE příliš angažovat a odmítali v tomto směru i některé sovětské požadavky.¹¹⁸ Již v následujícím roce (1967) se však odbor AO čs. rozvědky do akcí proti RSE a exilu opět zapojil. Činnost proti Rádiu Svobodná Evropa vzešla z celkově zvýšené aktivity satelitních zpravodajských služeb proti této rozhlasové stanici. V roce 1967 připravovala polská rozvědka návrhy na provádění akcí proti Svobodné Evropě spojenými silami polských, československých, maďarských, východoněmeckých a sovětských bezpečnostních orgánů. Pracovníci 8. odboru I. správy MV o této otázce jednali se zástupci sovětské a maďarské rozvědky. Tentokrát projevili pro akce proti Svobodné Evropě více pochopení a sami navrhli zahrnout do plánovaných operací i stanice BBC a Deutsche Welle, které také vysílaly v češtině.¹¹⁹

Jiná skupina ideologicko-politických aktivních opatření byla připravována jako reakce na některé jevy předznamenávající nástup Pražského jara. Stálou součástí práce 8. odboru I. správy MV ve vztahu k domácímu publiku bylo pravidelné upozorňování na případy neúspěchu jednotlivých emigrantů a jejich návratu do Československa, v souvislosti s množícími se případy projevů rodící se opozice byla rozvědka, jako nedílná součást Státní bezpečnosti, zapojována zvláště do případů, kdy byla tato opozice ve spojení s exilem či zahraničními sdělovacími prostředky.

Pozornost Státní bezpečnosti (a s jistým zpožděním i československé veřejnosti) na podzim roku 1967 rozvířil případ tzv. falešného *Manifestu československých spisovatelů*. Pražský historik Ivan Pfaff psal od roku 1966 pod pseudonymem Petr Svoboda

---

116 Provádění „ostrých“ (diverzních či teroristických) akcí připravoval v 60. letech 7. odbor čs. rozvědky, krycím názvem „služba zvláštního určení“.

117 To však neznamená, že by akce podobného druhu nebyly plánovány. Odbor aktivních opatření ve spolupráci se 7. odborem I. správy MV (službou zvláštního určení), připravoval v 60. letech „demonstrativní aktivní opatření“ (ostrou akci) MORAVA namířenou proti Rádiu Svobodná Evropa. A I. S SNB, č. sv. 80903/100, č. l. 55–79, Zpráva o konzultaci s náčelníkem SZU (služby zvláštního určení) sovětské rozvědky, 3. 11. 1966.

118 V roce 1966, v souvislosti s 10. výročím maďarského povstání a jeho očekávaným připomínáním západními sdělovacími prostředky, vznesla sovětská rozvědka dotaz, zda má československá služba možnost provádět „dezinformační usvědčující akce“ proti RSE. A I. S SNB, č. sv. 81067/101, č. l. 143 Překlad z ruštiny, 4. 10. 1966. Náčelník 8. odboru I. správy MV mjr. Jiří Stejskal (BORECKÝ) ve své odpovědi sdělil, „že čs. rozvědka v současné době nemá možnosti provádět dezinformační akce proti uvedeným rozhlasovým stanicím. Pokud se týká propagačních akcí, které by usvědčovaly ‚Svobodnou Evropu‘ jako nástroj studené války, bylo by možno tyto provádět, ale čs. rozvědka nemá k dispozici nové a takové materiály, které by potvrdily účinnost těchto akcí.“ Tamtéž, č. l. 142, Dopis pro představitele VSB SSSR, 22. 10. 1966.

119 A I. S SNB, č. sv. 81067/101, č. l. 176–190. Zpráva o jednání odboru „Z“ MV ČSSR s odborem „A“ PHS VSB při RM SSSR ve dnech 12.–16. května 1967. Akce nejsou v záznamu přesně specifikovány, hovoří se jen o „výměně názorů na případná opatření, která by mohla vážně poškodit vysílání RSE“.

články o kulturně-politické situaci v Československu, které publikoval v exilovém časopise *České slovo*, vydávaném v Mnichově redaktorem Rádia Svobodná Evropa Josefem Pejskarem. Státní bezpečnost zahájila 15. srpna 1967 trestní stíhání neznámého pachatele (skrývajícího se pod pseudonymem Petr Svoboda) pro „trestný čin poškozování zájmů republiky v cizině“ (podle § 112 tr. zákona) spáchaný „publikováním nepravdivých zpráv“ v *Českém slově*.¹²⁰ O několik dnů později, 18. srpna 1967, StB zachytila prověrkou korespondence zasílané do SRN (tj. sledováním odesílané pošty) dopis adresovaný vydavateli *Českého slova* Josefu Pejskarovi. Dopis obsahoval jednak další článek podepsaný Petrem Svobodou, tentokrát pojednávající o nedávném IV. sjezdu spisovatelů, a výbušný dokument nazvaný *Manifest československých spisovatelů k veřejnosti světa*. Manifestem, datovaným 5. srpna 1967, se mělo 183 členů Svazu československých spisovatelů a 274 dalších kulturních pracovníků obracet „k veřejnosti a spisovatelům celého svobodného a demokratického světa s naléhavou výzvou o pomoc na záchranu duchovní a myšlenkové svobody... ohrožené terorem státní moci.“¹²¹

Analýzou znaků psacího stroje, jímž byl napsán *Manifest* i články „Petra Svobody“, a jeho porovnáním s operativně zajištěnými strojopisnými texty intelektuálů soustředěných kolem redakce *Literárních novin* byl jako autor označen Ivan Pfaff.¹²² Ivan Pfaff byl 18. října 1967 zatčen a byl vazebně stíhán pro trestný čin podvracení republiky podle § 98, odst. 1, písm. a/, b/ trestního zákona. Ve vazbě byl držen až do 15. března 1968, jeho trestní stíhání bylo zastaveno amnestií prezidenta republiky z 9. května 1968.¹²³ Během vyšetřování se doznal, že *Manifest* napsal sám „z pocitu vnitřní duševní krize“ a že s jeho textem, mimo své nejbližší příbuzné, před odesláním do zahraničí nikoho neseznámil.

V zahraničí, kam přes opatření StB přeci jen dorazil, byl *Manifest* poněkud lehkovážně chápán jako skutečný projev revoltujících československých intelektuálů. Josef Pejskar, který dopis s *Manifestem* obdržel, se zaručil za jeho autenticitu a požádal majitele exilové tiskové kanceláře Free Czechoslovak Informations Josefa Jostena o jeho publikování v britském tisku.¹²⁴ Překlad *Manifestu* skutečně přetiskly anglické noviny *The Sunday Times* a informovaly o něm i další západní sdělovací prostředky. *Manifest* pochopitelně otisklo i Pejskarovo *České slovo*. Státní bezpečnost, vědoma si nepravosti podpisů signatářů *Manifestu*, využila blamáže západních sdělovacích prostředků k neobvykle ostré (na podmínky „liberálního“ konce roku 1967) kampani proti exulantům zapojených do jeho zveřejnění na Západě. Autorem „ideového námětu“ na propagandistické využití celého případu byl náčelník Správy vyšetřování

120 AMV, a. č. V-9743 MV, hlavní svazek, č. I. 3–4, 15. 8. 1967, Usnesení o zahájení trestního stíhání.

121 Tamtéž, svazek dokumentace, dokument č. 6 – a/ Originál *Manifestu* čs. spisovatelů k veřejnosti světa.

122 AMV, a. č. 630975 MV, č. I. 85–88, Informace k výsledkům rozpracování akce DOPISOVATEL, 7. 10. 1967.

123 Tamtéž, č. I. 270–275, Memorandum k nepřátelské činnosti PhDr. Ivana Pfaffa, 24. 4. 1972.

124 Národní archiv (dále NA), fond Exil – Jožka Pejskar, karton č. 5, složka korespondence s J. Jostenem r. 1967, Dopis J. Jostenovi 29. 8. 1967.

StB pplk. JUDr. Štěpán Hajný. Ten navrhoval „odhalit“ zahraniční noviny, které otiskly *Manifest* jako neseriózní, odradit dopisovatele a informátory exilových časopisů od další činnosti a především popřít zprávy o existenci organizované opozice v ČSSR („odhalením skutečnosti zamezit utvrzování skupin a skupinek u nás, že existuje nějaká organizovaná síla, která bojuje proti politice ÚV KSČ a vlády ČSSR“¹²⁵).

Hlavní akcí realizovanou v Československu byla tisková konference uskutečněná 9. listopadu 1967 v budově Ministerstva vnitra na Letné. Novináři byli informováni o odhalení autora *Manifestu*, jeho zadržení a spolupráci s Josefem Pejskarem.¹²⁶ Vlastní informace o individuální aktivitě Ivana Pfaffa a přílišné důvěře některých exulantů ve své domácí informátory však byly doplněny dezinformacemi o zpravodajském pozadí celé akce („jedná se o písemně vypracovaný falzifikát, na jehož zneužití se podílí jedna z nepřátelských západních rozvědek za pomoci čs. utečenců“).¹²⁷ Vzhledem k tomu, že celá akce měla charakter útoku proti zahraničním sdělovacím prostředkům a jejich spojení s českými exulanty, a tudíž měla mít dopad do zahraničí, byl do realizace propagandistické kampaně zapojen i odbor aktivních opatření I. správy MV.¹²⁸ Hlavním výsledkem prezentace odhalení falza dopisu ambiciózního pražského intelektuála tak byla kampaň zoustouzející představitele čs. exilu, kteří „naletěli“ Pfaffovým tvrzením. V československých novinách byla v listopadu a prosinci 1967 publikována série článků s nezvykle (na svoji dobu) ostrými útoky proti J. Pejskarovi a J. Jostenovi.¹²⁹ Do kampaně proti Josefu Jostenovi byl zapojen i bývalý agent čs. rozvědky Jaroslav Hodač, který na přelomu 50. a 60. let pracoval jako redaktor a účetní v Jostenových tiskových podnicích.¹³⁰

Do roku 1968 tak odbor aktivních opatření vstupoval v dvojznačném postavení. Na jedné straně již takřka rutinně zvládal aktivní opatření v oblasti „klasické zpravodajštiny“ a podpory zahraničních zájmů sovětského mocenského bloku, na straně druhé byl stále častěji konfrontován se skutečností, že byl součástí politické policie ve vlastním slova smyslu a podílel se na operacích namířených proti politickým oponentům

125 AMV, a. č. V-9743 MV, podsvazek, č. l. 10–13, Ideový námět propagačního využití dosavadního stavu vyšetřování případu uveřejnění *Manifestu* čs. spisovatelů k veřejnosti světa a jeho zneužití v zahraničí.

126 Tamtéž, č. l. 14, Úřední zpráva.

127 Tamtéž, č. l. 50, Úřední zpráva Ministerstva vnitra.

128 8. odbor I. správy MV na podzim 1967 realizoval sérii AO MANIFEST, jež byly patrně jeho příspěvkem do kampaně související s *Manifestem* čs. spisovatelů. A I. S SNB, přísně tajný jednací protokol 8. odboru I. správy MV, r. 1967. Účast I. správy na realizaci celé akce je potvrzována v řadě vyhodnocení a návrhů týkajících se propagandy Ministerstva vnitra, např. AMV, f. A5 (sekretariát náměstka ministra vnitra Jindřicha Kotala), i. j. 998, Návrh na prohloubení propagační a masově výchovné činnosti v MV, 29. 1. 1968.

129 Např. *Práce* 30. 11. 1967, *Kdo je Jožka Péro, Obrana lidu* 9. 12. 1967, *Stručná historie jednoho z manifestantů*; a další.

130 Jaroslav Hodač (1906–1978), předválečný člen sociální demokracie, byl získán ke spolupráci s StB v lednu 1954; v červnu 1955 byl „vysazen“ do zahraničí s úkolem pracovat proti čs. exilu, a zvláště jeho sociálnědemokratické části. Od roku 1957 pracoval v redakci Jostenova časopisu *Čechoslovák v zahraničí* a působil i ve vedení sociální demokracie. V srpnu 1961 se vrátil do Československa a vystoupil v následné propagandistické kampani. StB s ním ukončila spolupráci v roce 1966, nárazově však byl využíván i v letech pozdějších. VIRKNER, Patrik: *Agent LEV – tajný spolupracovník v exilové ČSSD*. In: *Securitas imperii* 8, Praha 2001, s. 203–258.

režimu. Čím více byl odbor konfrontován s měnící se politickou situací, tím více se ocital v rámci východoevropských zpravodajských služeb v izolaci. Československá a sovětská dezinformační služba sice v květnu 1967 podepsaly protokol o vzájemné rozsáhlé spolupráci, ten však byl plněn jen jednostranně československým odborem. V létě roku 1967 přešel generál Agajanc z funkce náčelníka dezinformační služby na pozici zástupce náčelníka rozvědky. S jeho nástupcem, plk. Kondrašovem, se československým partnerům nepodařilo (přesto, že jej I. správa MV opakovaně zvala k jednání do Prahy) navázat jakýkoliv kontakt. Po přeložení Kondrašova v létě 1968 již českoslovenští dezinformátoři neznali ani jméno náčelníka partnerského odboru v Moskvě.¹³¹

Zatímco Moskva reagovala na nepřestávající hlášení o československých akcích realizovaných na její přání (a pozvánky ke spolupráci) mrazivým mlčením, z Berlína (pochopitelně východního) se ozývaly i otevřené připomínky a nesouhlas s československým vývojem. Východoněmečtí zástupci opakovaně upozorňovali na nebezpečí „ideologické diverze“ Západu v Československu, vyslovovali své výhrady k obrodnému procesu v ČSSR, odmítali jednat o zaměření spolupráce na další období. Vrcholem projevů nedůvěry byla žádost východoněmeckých partnerů, aby zastavili zasílání československého týdeníku *Volkszeitung* (který byl využíván oběma rozvědkami k publikaci aktivních opatření) odboru AO rozvědky NDR, neboť jeho distribuce v NDR byla zakázána.¹³² Původní „mrazivé mlčení“ sovětského odboru aktivních opatření postupně přerostlo v nečekanou aktivitu. Ze strany sovětské rozvědky se českoslovenští dezinformátoři začali setkávat se zcela „novým druhem“ aktivních opatření. Na akcích tohoto druhu se svými „přáteli“ již nespolupracovali, ale byli jejich obětí. Československo se v roce 1968 proměnilo v cílovou oblast zpravodajské činnosti sovětské rozvědky.¹³³ Platilo to i pro provádění aktivních opatření. Některé z akcí se podařilo odhalit. Svůj podíl na tom měli i příslušníci čs. odboru aktivních opatření, kteří dobře znali praxi svých někdejších učitelů. Sovětské sdělovací prostředky spolu s „konzervativci“ v KSČ již dlouho před okupací zveřejňovali varující zprávy o údajné přípravě ozbrojené kontrarevoluce.¹³⁴ Dne 12. července 1968 se objevil „konkrétní důkaz.“ Na Sokolovsku byly nalezeny balíčky se zbraněmi amerického původu. Již kriminalistický posudek nalezených zbraní a jejich obalů nastínil

131 A I. S SNB, sv. 81067/-, část sv. č. 2, č. I. 15–16, Informace o styku 8. odboru se sovětskou rozvědkou, 9. 12. 1968.

132 A I. S SNB, sv. 81067/103-III, č. I. 53–78, Záznam o konzultacích s odborem AO rozvědky NDR v Berlíně ve dnech 24.–28. června 1968.

133 ANDREW, Christopher, MITROCHIN, Vasilij: *Neznámé špionážní operace KGB, Mitrochinův archiv*. Praha 2001, s. 259–272.

134 Dle Vasilije Mitrochina byly tyto akce součástí souboru sovětských aktivních opatření s krycím názvem CHODOKI („chodící“). Tamtéž, s. 267.

jejich pravděpodobný sovětský původ.¹³⁵ Tuto tezi podpořil i náčelník čs. odboru aktivních opatření Jiří Stejskal (BORECKÝ) který znal způsoby, jakými si špionážní služby východního bloku obstarávaly zbraně americké provenience. Stejskal se v 60. letech podílel na získání amerických zbraní ze zásob kubánské armády a ministerstva vnitra, a proto interpretoval původ „sokolovských zbraní“ jako kubánských. Sám se proto nabídl, že přímo na Kubě ověří výrobní čísla nalezených pistolí a samopalů.¹³⁶

Ani tyto, v podstatě neoficiální, aktivity některých československých dezinformátorů nezměnily nic na tom, že intenzita práce 8. odboru I. správy MV v roce 1968 se postupně snižovala. V posledním měsíci před srpnem 1968 se takřka zcela zastavila.¹³⁷ Odboru vyschl hlavní zdroj námětů (či úkolů) zadávaných sovětskou KGB, ubývalo i úkolů zadávaných samotnou československou rozvědkou. V nových základních proponovaných směrnících čs. rozvědky (jejich základem se měl stát její akční program) byl na vlivovou politiku kladen daleko menší důraz na úkor zdůrazňování funkce rozvědky jako služby mající za úkol především sběr informací.¹³⁸ Nic na tom neměnil ani reformní zápal značné části rozvěděčků zařazených na 8. odboru I. správy MV.

---

135 KOUDELKA, František, SUK Jiří: *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období Pražského jara (leden – srpen 1968)*, Brno 1996, s. 194–201 (dokument č. 33) Znalecký posudek Kriminalistického ústavu Veřejné bezpečnosti o nálezu zbraní na Sokolovsku, zpracovaný pro odbor vyšetřování na KS SNB v Plzni, 25. 7. 1968. U silnice Cheb – Sokolov bylo pod jedním z mostů nalezeno pět tlumoků s celkem 20 samopaly a 30 pistolemi amerického původu. Kriminalisté provedli expertizu zbraní a tlumoků, v nichž byly zbraně nalezeny. Jeden z tlumoků byl sovětského původu, podařilo se rozluštit otisk razítka s nápisy azbukou, samotné zbraně byly nakonzervovány vazelinou sovětské výroby.

136 AMV, personální spis Jiřího Stejskala, Zpráva komise pro objasnění činnosti soudruha Stejskala, 10. 12. 1969.

137 Odráží se to například v podobě přísně tajného jednacího protokolu tohoto odboru. Zatímco v běžných obdobích byla přidělována 2 až 3 č. j. denně, v období od 10.7. do 20. 9. 1968 bylo využito celkem jen 10 čísel jednacích. A I. S SNB, přísně tajný jednací protokol 8. odboru I. správy MV r. 1968.

138 To se stalo předmětem kritiky druhého pracoviště I. správy MV provádějícího specifický druh aktivních opatření – služby zvláštního určení (7. odboru), která kritizovala zanedbání ofenzivního charakteru rozvědky v akčním programu I. správy MV. A I. S SNB, sv. 80903/100, č. l. 191–193, Stanovisko 7. odboru I. správy MV k akčnímu programu čs. rozvědky, 10. 10. 1968.